

Területi egyenlőtlenségek Dél-Szlovákiában az uniós tagság tükrében

GÁBOR LELKES

REGIONAL DISPARITIES IN SOUTHERN SLOVAKIA
IN RELATION TO THE EU MEMBERSHIP

330.35(437.6)

332.1(437.6)

316.4(=511.141)(437.6)

EU-membership. Regional disparities. Regional development. Southern Slovakia. Governmental Distribution of Resources. Hungarian minority. Periphery. Human resources. Unemployment. EU-development.

Bevezetés

Az 1993-ban függetlenné vált Szlovákia politikai és gazdasági életét két, egymással ellentétes politikai környezet közti harc jellemezi – már közel másfél évtizede –, mely jelentős mértékben determinálja a regionális fejlődést, egyes régiók versenyképességének alakulását. Az 1994–1998 közti időszakban a hatalmon levő nacionalista-populista erők az ország nemzetközi elszigetelődése mellett számos régió elszegényedését is okozták, mely antidemokratikus és antikohéziós kormányzati magatartás miatt az ország nem csatlakozhatott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) 1999-ben – mint a többi visegrádi állam –, s az Európai Unióba (EU) történő belépése sem tűnt reálisnak. 1998 őszén azonban a demokratikus társadalom kiépítését szándékozó politikai pártoknak sikerült választási győzelmet aratniuk, s egy széles koalíciós együttműködésben – Mikuláš Dzurinda kormányfő vezetésével – az országot bejuttatni a NATO-ba és 2004 tavaszán az EU-ba.

A tanulmány a Szlovákiát sújtó nagyfokú területi egyenlőtlenségek alakulását vizsgálja az ország uniós tagságának tükrében, összpontosítva a magyar kisebbség által lakott Dél-Szlovákiára, mely régiót (Cseh)szlovákia kormányai 2004 előtt közel 8 évtizeden keresztül perifériaként kezeltek. Az elemzés az uniós csatlakozás idősíkjában mozogva tárgyalja a területi egyenlőtlenségek problémakörét országos viszonylatban (áttekintést ad a politikai környezettől az uniós jogi és területfejlesztési stratégiákon át a regionális fejlesztés legjelentősebb szereplőiiig), majd felvázolja a területi egyenlőtlenségek dél-szlovákiai környezetét. A szlovák–magyar határ menti tér regionális versenyképességét illetően áttekinti a régió humán erőforrásának némely szerkezeti sajátosságát, a területfejlesztés és a szlovákiai magyarság kapcsolatrendszerének legszámottevőbb elemeit, a magyarlakta régiók területfejlesztési szereplőit, illetve a magyarlakta régiók részvételét az uniós fejlesztésekben.

A tanulmány számba veszi az uniós tagság következtében megnyíló szlovák–magyar határszakasz térszerkezeti sajátosságait, körvonalazza az elkövetkező évek lehetséges regionális folyamatait.

Területi egyenlőtlenségek országos környezete

Politikai környezet

Egy országon belül a regionális fejlődés irányonalait és prioritásait az ország kormányzati-politikai környezete determinálja. Az elmúlt 8 évben, amelybe az ország uniós csatlakozása is esett, a kormányzati szervek prioritásként kezelték a társadalmilag és gazdaságilag elmaradott régiók felzárkózásának az ügyét, mely fejlesztési döntések mérhetően kedvező folyamatokat indítottak el e régiókban. A területi egyenlőtlenségek felszámolása végett folytatott kormányzati munka jelentős része a szlovákiai magyarok legjelentősebb politikai erejéhez, a Magyar Koalíció Pártjához (MKP) kapcsolódik. Az MKP, mint az 1998–2006 közti kormánykoalíciók legstabilabb politikai pártja, az ország kormányzásában folyamatosan arra törekedett, hogy a megszerzett kormányzati pozíciók (mezőgazdaság, építésügy, régiófejlesztés, környezetvédelem) segítségével a periférikus régiók fejlődésnek induljanak, közlekedési infrastruktúrafejlesztés, kommunális beruházások, ipari parkok stb. megvalósításával. Ezek a lehetőségek 2002–2006 között a második kormányzati ciklusban az MKP megerősödése és az EU által nyújtott forrásnövekedésnek köszönhetően még a korábbinál is nagyobbak voltak. Az MKP, melynek választótáborát elsősorban a szlovákiai magyar kisebbség alkotja, ezen erőkifejtésével nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a szlovák közvélemény többsége pozitívan értékelje a magyar kisebbség szerepét az ország irányításában, a területi egyenlőtlenségek kezelésében (Ádám 2005).

A regionális fejlesztési politikai prioritásokat illetően 2006 nyarán azonban hatalmas fordulat állt be, ugyanis a júniusi parlamenti választásokon a 8 évig kormányzó s európai értékeket képviselő politikai irányvonal vereséget szenvedett¹ (a választások tétje a gazdasági, szociális reformok folytatása vagy azok módosítása, leállítása volt). Az ország új kormányát a Robert Fico által vezetett Smer–SD populista baloldali párt hozta létre, szövetségben azon politikai erőkkel és vezetőikkel, amelyek 1998 előtt az ország nemzetközi elszigetelődését okozták². A regionális fejlesztési politikai prioritások változtatása feltehetően leghátrányosabban a kisebbségek által lakott elmaradott régiókat érinti (így a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régiót is), ugyanis a Régiófejlesztési Minisztérium irányítását a szélsőjobboldali nacionalista Szlovák Nemzeti Párt szerezte meg. Az utóbbi párt kormánybeli tagsága azért különösen veszélyes a nemzetiségileg vegyesen lakott és elmaradott régiók fejlesztését illetően, mivel a párt a választási programjában mindössze két célt fogalmazott meg: a kisebbségek (elsősorban a magyar és a roma) által lakott régiók fejlesztésének a megállítást s a regionális fejlődést elősegítő pénzforrásoknak a szlovákok által lakott településekre, régiókba történő szétosztását. Az új szlovák kormány tehát egyértelműen arra fog törekedni, hogy többek közt a periférikus és nemzetiségileg vegyesen lakott települések, régiók kevésbé használhassák ki azokat a lehetőségeket, amelyek eddig a rendelkezésükre álltak, vagy amelyeket eddig

előkészítettek (pl. a Pozsony–Dunaszerdahely–Érsekújvár–Losonc dél-szlovákiai gyorsforgalmi út és a szlovák–magyar határon való átkelést elősegítő hidak építési előkészületeinek leállítása). A magyar kisebbség által lakott régiók hátrányos megkülönböztetésének az első példáiként a települések tengerszint feletti magasság alapján történő finanszírozásában végrehajtott módosítások említhetők meg, melyek értelmében a Fico-kormány az eddigiektől lényegesen több pénzt juttat a 277 m tengerszint feletti magasságban és az attól magasabban fekvő településeknek, míg a másik oldalon diszkriminálja az alacsonyabban fekvő településeket – csökkentve az adóbevételeiket (a magyar kisebbség által lakott települések döntő hányada e küszöb alá esik).

Uniós jogi és területfejlesztési stratégiai környezet

Szlovákiában – a többi visegrádi államtól eltérően – csak 1998 után kezdődött meg a régiók fejlesztésére kialakítandó EU-kompatibilis regionális fejlesztési stratégiai keretpolitika és intézményrendszer felállítása.³ Az állami közigazgatásban az Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztérium a központi szerv a regionális politikát, az építéspolitikát, a lakáspolitikát és a területfejlesztést illetően. Ezen minisztérium a területi politika szervező intézménye, amely kidolgozza az általános szervezeti és intézményi kereteket, biztosítja a területi fejlesztéshez a programokat és a forrásokat. A szlovák kormány a regionális politika alapelveit (amely előírja, hogy a kormány miniszterei és más központi szervek elnökei a szlovák regionális politika elvei alapján cselekedjenek) 2000-ben fogadta el, biztosítva a területfejlesztés támogatásának komplex rendszerét.

Az uniós szempontrendszerű regionális fejlesztés kereteit Szlovákiában a regionális fejlesztés támogatásáról szóló 503/2001 Tt. számú törvény határozza meg, mely 2002. január 1-jén lépett hatályba. Ezen törvény, mely az ország területfejlesztési politikájában mérföldkőnek számít, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos támogatási célokat az alábbi négy pontban fogalmazza meg:

- Szlovákia kiegyenlített gazdasági és szociális fejlődésének a biztosítása;
- a régiók közt fennálló gazdasági és szociális fejlettségbeli különbségek mérséklése és megszüntetése;
- az alacsony gazdasági teljesítményű és életszínvonalat biztosító régiók keletkezésének a megakadályozása;
- a régiók tartósan fenntartható gazdasági és szociális fejlődésének biztosítása.

Az 503/2001-es törvény a regionális fejlesztéssel kapcsolatban az alábbi támogatási területeket nevezte meg prioritásként:

- a gazdaság és a vállalkozói környezet támogatása azok termelési kapacitásának növekedése érdekében, a gazdasági szerkezet javítása, új munkahelyek teremtése, a veszélyeztetett munkahelyek stabilizálása;
- a humán erőforrás fejlesztése annak érdekében, hogy a regionális munkaerőpiacon a kereslet és a kínálat közt egyensúly alakuljon ki, a nők és a férfiak egyenlő munkavállalási esélyének a biztosítása;
- a regionális fejlődést elősegítő kutatások tartós fejlesztése, az új technológiák és innovációk bevezetésének hangsúlyozott támogatása;

– az államok közti, a határon átívelő és az interregionális együttműködések támogatása a regionális fejlesztés terén a régió tartósan fenntartható fejlődése érdekében;

– az idegenforgalom fejlesztése;

– a régió szociális infrastruktúrájának fejlesztése;

– a régió technikai infrastruktúrájának fejlesztése;

– a kultúra, a kulturális tevékenységek és a szolgáltatások fejlesztésének támogatása, beleértve a művészeti tevékenységeket, a kulturális örökség ápolását, a műemlékek felújítását és revitalizációját;

– a régió szolgáltatási színvonalának fejlesztése;

– az életkörnyezet javítása és fejlesztése, az azt károsító tényezők minimalizálása;

– a természeti erőforrások hatékony felhasználásának támogatása.

Az 503/2001-es törvény továbbá kimondja, hogy a regionális fejlesztés első számú célterületeit a szlovák kormány határozza meg a Régiófejlesztési Minisztérium ajánlása alapján, amely a támogatott régiók kiválasztásánál az alábbi két szempontot veszi figyelembe:

1. Gazdaságilag gyenge régiók, melyek gazdasági és fejlettségi szintje elmarad az országos átlagtól, amit elsősorban az alábbi mutatók értéke jelöl: a munkaerőpiac, a gazdaság szerkezeti és termelési szintje, a kerületi önkormányzatok, a községek és a lakosság bevétele, valamint a településsűrűség.

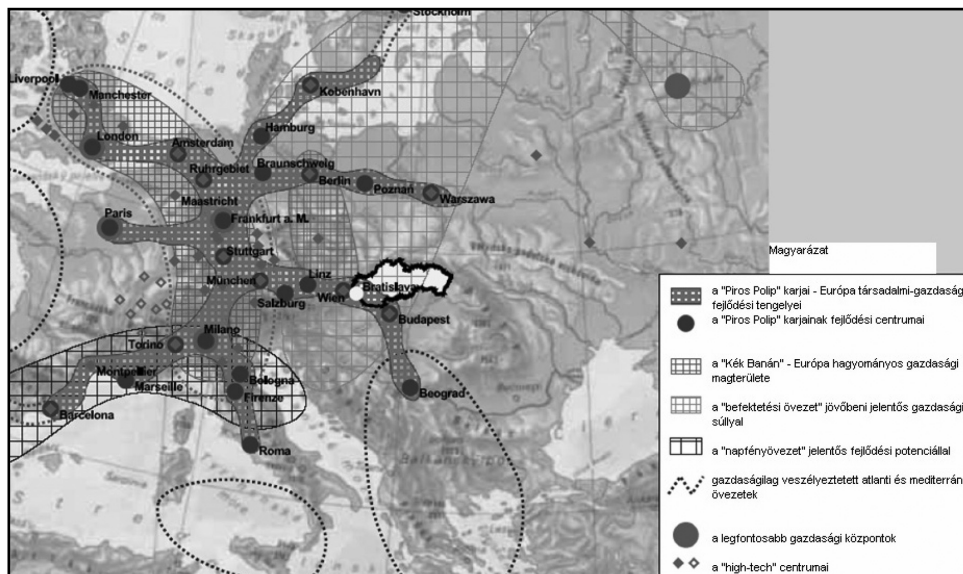
2. Gazdaságilag kedvezőtlen szerkezetű régiók, melyekben a szerkezetváltás negatív következményei felhalmozódtak, aminek következtében az ágazatok teljesítménye és a vállalkozások száma csökken, míg a munkanélküliség növekszik.

A tárgyalott törvény kimondja, hogy az EU alapjaiból folyósított támogatási eszközöknél a regionális fejlesztés érdekében a régiók fejlettségi szintje a makrorégiók szintjén értékelődik, s azon területek minősülnek gazdaságilag gyengének, amelyekben a bruttó hazai termelésnek az 1 lakosra eső vásárlóerőn mért paritása az elmúlt 3 évben nem érte el az EU bruttó hazai termelésének az 1 lakosra eső vásárlóerőn mért paritásának a 75%-át.

Az 503/2001-es törvény továbbá tartalmazza, hogy a regionális fejlesztés támogatása a programozás keretén belül az alábbi dokumentumok alapján megy végbe: *Nemzeti fejlesztési terv*, *Közösségi támogatási keret*, operatív programok, regionális operatív programok, ágazati operatív programok, az önkormányzati kerület gazdasági és szociális fejlődésének programja, a község gazdasági és szociális fejlődésének programja, egységes programdokumentumok, a Kohéziós Alap stratégiai programdokumentuma, *Európai Közösségek kezdeményezése program*.

Szlovákia területfejlesztési stratégiai dokumentumai közt legjelentősebb az ország térszerkezeti fejlesztését szabályzó *Szlovákia területfejlesztési koncepciója 2001* (a továbbiakban: *SZTK 2001*), amely felvázolja, illetve kijelöli a területfejlesztési intézkedéseket – az ország területfejlesztési politikájának célkitűzéseit, elveit és prioritásrendszerét, megteremtve a területi szempontok konzekvens érvényesítésének lehetőségét, mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos és területi programok kidolgozásában.

1. ábra. Szlovákia jövőbeni társadalmi-gazdasági pozíciójának víziója az európai térszerkezetben várható fejlődési folyamatok alapján

Forrás: Konceptia... 2002

Az SZTK 2001 nemzetközi viszonylatban az alábbi prioritásokat tartalmazza:

- kapcsolatok erősítése az egyik legjelentősebb európai urbanisztikai tengelyre (Stuttgard–Ulm–München–Salzburg–Linz–Bécs–Pozsony–Budapest–Belgrád), Pozsony térségében és a Duna mentén;
- települési központok fejlesztése a Katowice–Bécs és Katowice–Budapest tengelyek mentén;
- települési kapcsolatok erősítése a Vág folyó menti települési sáv és a vele párhuzamosan futó csehországi települési sáv közt;
- Pozsony–Nagyszombat települési központ fejlesztése az európai jelentőségű Bécs–Pozsony–Győr agglomeráció részeként;
- Kassa–Eperjes települési központ fejlesztése mint a Kárpátok euróregió centruma;
- nemzetközi hálózati együttműködések létrehozása a városok, a régiók és a területi fejlesztésben érdekelt többi intézmény közt, felhasználva a települések és a települési rendszerek euroregionális és határon átnyúló kapcsolatait;
- a multimodális tengelyek mentén fekvő települések fejlesztése, legfőképp az észak–dél és kelet–nyugat irányú tengelyek metszéspontjaiban található városok fejlesztése.

Az SZTK 2001 országos viszonylatban az alábbi prioritásokat tartalmazza:

- a Kassa–Eperjes agglomeráció fejlesztése kapcsolatban a Nagymihály–Varranó–Homonna települési központtal és összeköttetésben az észak–vágmenti és dél-szlovákiai fejlesztési tengelyekkel;
- nemzetközi viszonylatokban versenyképes településszerkezet kialakítása, Zsolna–Turócszentmárton, Besztercebánya–Zólyom, Losonc–Rimaszombat települé-

si központok létrehozása (a Losonc–Rimaszombat települési központ lényeges szereppel bír majd az egész közép-dél-szlovákiai tér fejlesztésében);

– Pozsony–Nagyszombat–Nyitra települési központ fejlesztése kötődésben az európai jelentőségű agglomerációk policentrikus rendszeréhez;

– Pozsony (mint európai specifikus központ) fejlesztése;

– Kassa (mint nemzetközi specifikus központ és a Kárpátok eurorégió centruma) fejlesztése;

– az első kategória első alcsoportjába tartozó centrumok fejlesztése: Besztercebánya, Nyitra, Eperjes, Zsolna;

– az első kategória második alcsoportjába tartozó centrumok fejlesztése: Nagyszombat, Trencsén, Turócszentmárton, Poprád;

– a második kategória első alcsoportjába tartozó centrumok fejlesztése: Dunaszerdahely, Bártfa, Komárom, Liptószentmiklós, Nagymihály, Pöstyén, Privigyé, Igló, Csaca, Homonna, Léva, Losonc, Érsekújvár, Vágbeszterce, Rózsahegy, Zólyom;

– az első kategóriájú települési központok fejlesztése:

• Pozsony–Nagyszombat települési központ – mint a legjelentősebb szlovákiai agglomeráció –, mely európai jelentőségű;

– az első kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:

• Vág menti fejlesztési tengely (Pozsony–Nagyszombat–Trencsén–Zsolna);

• zsolnai–tátraalji fejlesztési tengely (Zsolna–Turócszentmárton–Poprád–Eperjes);

• zsolnai–kiszucaai fejlesztési tengely (Zsolna–Csaca–szlovák–cseh határ);

• kassai–eperjesi fejlesztési tengely (Eperjes–Kassa–szlovák–magyar határ);

• nyitrai–vágmenti fejlesztési tengely (Nagyszombat–Nyitra–Garamszentkereszt–Zólyom);

• zólyomi–turóci fejlesztési tengely (Zólyom–Besztercebánya–Turócszentmárton);

• dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Zólyom–Losonc–Rimaszombat–Rozsnyó–Kassa);

• kelet-szlovákiai fejlesztési tengely (Kassa–Nagymihály–Szobránc–szlovák–ukrán határ);

• erdőhāti fejlesztési tengely (Pozsony–Malacka–szlovák–cseh határ);

– a második kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:

• csallóközi fejlesztési tengely (Pozsony–Dunaszerdahely);

• Nyitra menti fejlesztési tengely (Trencsén–Nagyatpolcsány–Nyitra–Érsekújvár–Komárom);

• Garam menti fejlesztési tengely (Tolmács–Léva–Zselíz–Párkány);

• dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Érsekújvár–Zselíz–Ipolyság–Losonc);

• nógrádi fejlesztési tengely (Losonc–Fülek–szlovák–magyar határ);

• sárosi fejlesztési tengely (Eperjes–Bártfa);

• liptói–árvai fejlesztési tengely (Rózsahegy–Alsókubín–Trsztená–szlovák–lengyel határ).

Az SZTK 2001 országos prioritásaival kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy az ott megfogalmazott célok és prioritások kedvezményezett tereinek elsősorban a többségében szlovákok által lakott régiók számítanak. A fejlesztési tengelyek nacionalista irányultságát leginkább kifejezi az a tény, hogy a dél-szlovákiai magyarlakta régió kohézióját és felemelkedését elősegítő Pozsony–Dunaszerdahely–Érsekújvár–Losonc–Kassa déli közlekedési folyosót még javaslati szinten sem tárgyalja a dokumentum.

A regionális fejlesztés szereplői (önkormányzatok, nonprofit szféra, vállalkozások)

Az országos viszonylatban tapasztalható hatalmas regionális különbségek több évtizedre visszamenő centralizált és nacionalista területfejlesztés-politikai és társadalomfejlesztés-politikai döntések következményei. A szocializmus idején a területfejlesztést az állam egy erősen központosított adminisztratív tervezési rendszeren keresztül irányította. Az erőforrások és a felelősség a központi, illetve a kerületi és a járási szint között oszlottak meg, a hatalom nagy része azonban az előbbi kezében volt. A fejlesztési források elosztása a különféle gazdasági szektorok mentén zajlott, a politikai és szektorális célkitűzések az állami politikában fontosabbak voltak a regionális céloknál.

Az EU-hoz történő csatlakozási feltételek teljesítése kapcsán végrehajtott közigazgatási reformoknak köszönhetően az elmúlt fél évtizedben a regionális fejlesztés tervezésében és irányításában jelentősen megnőtt az önkormányzatok szerepe, bár a leglényegesebb beruházásokat illetően (pl. vasútvonalak, autópályák, gyorsforgalmi utak, hidak építése) továbbra is központi kormányzati szinten döntenek.

A szlovák regionális és területfejlesztési rendszerre nagyon rányomja bélyegét, hogy a fiatal, 1993 óta létező állam fennállásának első szakaszában erős nacionalista vezetés alatt állt, és a politikai folyamatokból következően erősen centralizált területi irányítási rendszert vezettek be. 1998 előtt csak a települések (városok, községek) szintjén létezett (erősen korlátozott) önkormányzatiság, a magasabb területi szinteken (járás, körzet) állami hivatalok birtokolták az irányítást (Hardi–Mezei 2003). A 302/2001 Tt. számú törvény alapján 2002 óta a kerületek új jogállást kaptak, az európai szokásoknak megfelelően a középszint is önkormányzati rendszerűvé vált. Az uniós fejlesztéspolitikai gyakorlat átvételével kapcsolatban lényeges mérföldkönek számít a 416/2001 Tt. számú törvény (Néhány *hatáskör átruházása az államigazgatási szervekről a községi és kerületi önkormányzatokra* című törvény), melynek lényegét mintegy 300 jogkörnek a járási és kerületi hivataloktól a települési és a kerületi önkormányzatokhoz való átvitele képezi. Az ország uniós csatlakozását követően az önkormányzatok (települési és regionális) a regionális fejlesztés meghatározó szereplőivé léptek elő, hatáskörüket kiterjesztették az oktatásra, az egészségügyre, a szociálpolitikára, a közlekedési és az infrastrukturális szolgáltatásokra, valamint – bizonyos határokon belül – a területfejlesztésre.

Az elkövetkező 1-2 évben feltehetően újabb jogköröket kapnak majd a kerületi és települési önkormányzatok, egyrészt a már jóváhagyott jogszabályok alapján (pl. a települési önkormányzatok folyósítják majd a szociális segélyt, valamint ők finanszírozzák a közhasznú munkákat is), másrészt pedig az állami kerületi hivatalok várható megszűnésének következtében.⁴

A települési önkormányzatokról szóló 369/1990 Tt. számú törvény alapján jelenleg közel 2890 települési önkormányzat működik, ebből 138 városban. Valamennyi települési önkormányzat egyenlő jogokat élvez, hatáskörük és forrásaik felölelik a mindennapi élet legfontosabb tevékenységeit, az alapfokú oktatástól a belterületi utak állapotáig. A 369/1990 Tt. számú törvény értelmében a települések kötelezően gazdálkodnak vagyonukkal és gondoskodnak annak értéknövekedéséről, valamint megfelelő életkörülményeket teremtenek a helyi lakosság számára. A 416/2001 Tt. számú törvény révén a települések hatáskörébe került át a helyi területfej-

lesztés koordinálása is, aminek köszönhetően a települések kidolgozzák és jóváhagyják a stratégiai fejlesztési programjaikat és településrendezési terveiket, valamint biztosítják azok végrehajtását. Az azóta eltelt 5 év alatt számos település rendelkezik ezen programdokumentumokkal, amelyek kidolgozását az uniós források is nagymértékben támogatták, s amelyeket a 2007–2013 uniós programozási időszakban kötelező pályázati mellékletként kell majd csatolni a pályázati kérelmek többségéhez (ezen feltétel a 1000 lakos alatti kisebb falvakat versenyhátrányba hozza, ugyanis anyagi források hiányában az apró települések többsége nem képes a településrendezési és stratégiai fejlesztési dokumentumok biztosítására).

Az országhatáron túlnyúló gazdasági-társadalmi kapcsolatok a jövőben fontos szerepet játszhatnak a regionális térszerkezet formálásában (Enyedi 2004). A határ menti területeken a települési önkormányzatoknak a regionális fejlesztést illetően lehetősége van a szomszédos határon túli régiókkal való együttműködésre és a fejlesztések összehangolására, kölcsönös segítségnyújtásra. A községi önkormányzatokra vonatkozó 369/1990 Tt. számú törvény már a rendszerváltás kezdetétől lehetővé tette a szlovákiai települések számára, hogy nemzetközi kapcsolatok részesei legyenek, míg a magasabb közigazgatási szintek határon átnyúló nemzetközi kapcsolatainak feltételrendszerét szabályozó törvényeket csak az 1990-es évek második felében fogadták el a szlovák parlamentben. A települések közti határon átnyúló regionális fejlesztés és együttműködés egyik leggyakoribb formája az euroregionális együttműködés. Szlovákiában ezen együttműködési formák csak az 1998-ban bekövetkezett kormányváltás után indultak virágzásnak – 1998 előtt a Szlovákiában uralkodó politikai feszültségek miatt nem léteztek tényleges euroregionális együttműködések (Drgoňa 2003; Turnock 2002).

Jelenleg – 2006 augusztusában a Régiófejlesztési Minisztérium nyilvántartása alapján – 12 eurorégió működik az országban⁵, amelyek közül 8 érinti a szlovák–magyar határt, s amelyek egy kivételtől eltekintve⁶ kétoldalú (szlovák–magyar) együttműködési formai kerettel rendelkeznek. A szlovák–magyar határ hosszának csaknem 95%-a eurorégiókkal lefedett (néhány határszakasz többszörösen), kivételt csupán a főváros környéke képez, míg a legintenzívebb, határon átnyúló együttműködések a Párkány–Kassa tengelyt jellemzik.

A szlovák–magyar határ menti euroregionális együttműködések – amelyek az elkövetkező években a szlovák–magyar határ mentén élők társadalmi felemelkedésében várhatóan meghatározó szereppel bírnak majd – céljait az alábbiakban összegezhetjük:

- a gazdaság fejlesztése (vállalkozói beruházások számára vonzóvá tenni a régiót);
- a természeti környezet megőrzése;
- az infrastruktúra fejlesztése és összehangolása;
- az oktatási és művelődési kapcsolatok támogatása;
- a tudományos kapcsolatok fejlesztése (a kutatás és fejlesztés összehangolása a régió belül);
- a közös kulturális örökség ápolása;
- humanitárius és szociális együttműködés kialakítása;
- az eltérő kultúrák megismerésének, megértésének és a nemzetek közötti barátság elmélyítésének támogatása.

A regionális fejlesztés további fontos szereplője a nonprofit szektor, mely az ország EU-hoz történő csatlakozásának kapcsán robbanásszerű fejlődésnek indult. Az uniós csatlakozást követően a szlovákiai civil társadalom (az önkéntes társadalmi szerveződések) részvétele a települések és a régiók fejlesztésében⁷ és irányításában erőteljes növekedést mutat. A közeljövőben a regionális politikában a civil szerveződések akár a politikai pártok komoly ellenfeleivé nőhetik ki magukat.⁸ Ez a napjainkban egyre kézzelfoghatóbbá váló tendencia összhangban van az EU fejlesztési politikájának új irányjaival, melyek a központi, a regionális, a helyi és az uniós kormányzati szervek, a magánszektor, valamint a helyi és az országos szintű civil szervezetek közötti együttműködést, partnerséget hangsúlyozzák. A civil szervezetek a regionális fejlesztés területén leggyakrabban a következő kihívásokkal és lehetőségekkel szembesülnek:

- konzultáció, képzés;
- a monitoring szervezeteiben való részvétel;
- a területfejlesztés irányító testületeiben történő részvétel;
- a fejlesztési források megszerzésének a lehetősége.

Másfél évvel az uniós csatlakozást követően, 2005. december 31-én, 27 221 regisztrált civil szervezet volt Szlovákiában, mely közel 30%-os emelkedést jelentett a 2003–2005 közti időszakban. Napjainkra a civil szektor makrogazdasági szinten jelentős tényezővé vált: szolgáltatásaik összértéke, valamint önmagában a közösségi fejlesztés értéke azt mutatja, hogy a szektor nem megfelelő működése, esetleges hanyatlása jelentős negatív hatással lenne a társadalmi-gazdasági fejlődés egészére. Ebből kifolyólag 2006 szeptemberében éles tiltakozásokat váltott ki a Fico-kormány azon szándéka, mely szerint 2007-től a kormány jelentősen korlátozná a 2%-os adófelajánlás lehetőségét a fizikai és a jogi személyek esetében egyaránt.⁹

1. táblázat. Civil szervezetek számának és jogi formáinak megoszlása 2002–2005 között

Jogi forma	2002	2003	2004	2005
Polgári társulás	20 803	20 575	23 789	25 257
Jótékonyági alap	345	440	513	497
Közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezet	215	397	831	1021
Alapítvány	553	249	305	325
Nemzetközi szervezet	-	-	122	121
Összesen	21 916	21 661	25 560	27 221

Forrás: Slovensko 2005 2006

A szlovákiai nonprofit szektor nagy várakozással tekintett az EU-csatlakozás elé (ahogy azt a fenti számbeli növekedés is mutatja), hiszen a csatlakozást követően számtalan olyan forrás nyílt meg számukra, melyek segítségével jelentős mértékben növelhették tevékenységük hatékonyságát és intenzitását. Az elvárások között fontos helyen szerepelt az is, hogy az uniós források végre lehetővé teszik a szervezetek hosszú távú és kiszámítható működését¹⁰, illetve a mindenkori állami szereplők nem „támogatói”, hanem végre partneri kapcsolatba kerülnek a nonprofit szervezetekkel.

Az elmúlt két év alatt a civil szervezetek hatékonysága és működése javult (amit a források átlátható felhasználása követelt meg¹¹), valamint beigazolódott, hogy a civil szervezetek a területfejlesztés lényeges szereplőinek tekinthetők, mert:

- a civil szervezetek jelentős része tapasztalatot szerzett a pályázati rendszerekben;
- a területfejlesztés feladatainak jelentős része állami, önkormányzati feladatként nem végezhető el;
- a civil szervezetek képesek alternatív források felkutatására és megszerzésére megfelelő állami, önkormányzati együttműködés esetén;
- a civil szervezetek képesek meggyőzni, bevonni és mozgósítani a lakosságot a területfejlesztési programokban történő hatékony és öntevékeny részvételre;
- az EU fejlesztési támogatásainak jelentősebb része nem szerezhető meg a civil szervezetek nélkül;
- az EU fejlesztési programjainak egyre nagyobb része az alulról építkezés elvén alapszik, amely a civil szervezetek domináns részvételét feltételezi;
- a civil szervezetek érdekeltek a területfejlesztési programokban történő sikeres részvételben, mert ez számukra működési forrást és legitimitációt biztosíthat a helyi társadalomban.

A civil szféra működésének sikerességét nagymértékben meghatározza az információáramlás. Szlovákiában e tekintetben a civil szféra kedvező helyzetben van, számos internetes forrás biztosít információkat az egyes szervezetek tevékenységéről, az elérhető forrásokról és a jogi környezetről (www.changenet.sk, www.rozhodni.sk, www.cepa.sk, www.eufondy.org, www.mvro.sk stb.).

Az európai értékrendet folytató politikai környezet térnyerésének eredményeképpen elnyert uniós tagság a gazdaság dinamikus fejlődését váltotta ki, amit bizonyít – többek közt – az elmúlt 4 évben dinamikus növekvő vállalkozási kedv. 2004. december 31-én a jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma az országban megközelítette a 75 ezret, míg két évvel korábban még csak 60 ezer volt ezen vállalkozási formák száma. A legtöbb gazdasági szervezet kereskedelmi tevékenységet folytat, s ezen szervezetek egyharmada Pozsony kerületben van bejegyezve. Az egyéni vállalkozások számát tekintve ehhez hasonlóan hatalmas számbeli robbanás ment végbe az uniós tagság elnyerését követően: 2004. december 31-én az egyéni vállalkozások száma meghaladta a 360 ezret, holott 2002. december 31-én az egyéni vállalkozások száma még csak 274 600 volt. Az egyéni vállalkozások számának regionális megoszlását tekintve nem tapasztalható az országon belül átütő pozsonyi koncentráció, a Szlovákiában bejegyzett egyéni vállalkozásoknak mindössze 16,6%-a található a Pozsonyi kerületben.

Az összes működő vállalkozás több mint 99%-a kis- és középvállalkozás (a továbbiakban: KKV). 2004-ben a KKV szektorban dolgozott az összes foglalkoztatott 69,5%-a, mely szám magas értéke érzékelteti e vállalatcsoport gazdasági súlyát – a társadalom széles rétegeinek megélhetése, jóléte függ a KKV szektorba tartozó vállalkozások fennmaradásától és teljesítményétől. A KKV szektor állítja elő az ország GDP-jének 39,6%-át. A KKV-k regionális megoszlása – 1000 gazdaságilag aktív lakosra átszámítva – a legmagasabb a Pozsonyi kerületben (160 fő), míg a Kassai kerületben a legalacsonyabb (102 fő). A KKV szektor fejlesztése terén számottevő sikereket ért el az elmúlt évek során a szlovák kormány és a KKV-k képviselői

által irányított Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség. Az egyik legjelentősebb sikere, hogy tanácsadói irodahálózatot (az ország 14 városában vannak jelen e tanácsadói szolgáltatások) és vállalkozói inkubátorokat (az ország 8 városában) létesített, valamint a KKV-k számára számtalan hasznos információt tartalmazó honlapot tart fenn (www.nadsme.sk).

2. táblázat. Vállalkozások számának megoszlása 2004-ben

Kerület	Jogi személyiségű vállalkozások száma			Fizikai személyek – egyéni vállalkozások száma		
	Számuk dec. 31-ig	Részarányuk Szlovákiában	Index 2004/2003	Számuk dec. 31-ig	Részarányuk Szlovákiában	Index 2004/2003
Pozsony	22 364	30,1%	111,6	59 873	16,6%	110,5
Nagyszombat	6 602	8,9%	114,0	39 079	10,8%	108,0
Trencsén	7 737	10,4%	129,7	40 039	11,1%	110,9
Nyitra	6 678	9,0%	116,9	44 932	12,5%	107,2
Zsolna	7 464	10,1%	111,2	51 092	14,2%	110,2
Besztercebánya	7 183	9,7%	116,4	38 485	10,7%	108,7
Eperjes	7 311	9,9%	115,7	47 547	13,2%	111,2
Kassa	8 868	12,0%	115,1	39 331	10,9%	106,8
Szlovákia	74 207	100,0%	115,2	360 378	100,0%	109,3

Forrás: www.statistics.sk

A regionális fejlesztés szereplőinek áttekintése kapcsán végezetül szólni kell az Építési és Régiófejlesztési Minisztérium „szárnyai” alatt működő Regionális Fejlesztési Ügynökségekről, melyek az elmúlt fél évtized alatt a regionális fejlesztés fontos lokális szereplőivé váltak (2006 augusztusában Szlovákiában összesen 34 ilyen ügynökség volt, ebből 13 a magyarul dél-szlovákiai régió városaiban). Ezen ügynökségek rendkívül fontos szerepet töltenek be a helyi és regionális partnerségek kialakításában, a fejlesztési programok megtervezésében, koordinálásában és az ügynökségekhez tartozó térség gazdasági fejlődésében. Az ügynökségek fő tevékenységüket tekintve információs pontokat jelentenek az EU-forrásokkal kapcsolatosan, tevékenységüket – mely nagyon szerteágazó – az alábbiakban foglaljuk össze:

- Hatékony együttműködés a regionális fejlesztési stratégiák és koncepciók kialakításában.
- Nem beruházási (pl. helyi és térségi fejlesztési tervek, területrendezési tervek, vállalkozói tervek elkészítése stb.) és beruházási (pl. vállalkozói házak építése, idegenforgalmi infrastruktúra rekonstrukciója stb.) programok, projektek és tevékenységek megtervezése és megvalósítása.
- Lehetőségek kialakítása és komplex javaslatok megvalósítása a régiók fejlődésének hosszú távú fenntarthatósága érdekében.
- Régiófejlesztési szervezetekkel és szakemberekkel való együttműködések kialakítása.
- Információs és tanácsadó szolgáltatások nonprofit szervezetek, vállalkozók, községek és városok számára EU- és egyéb pályázatokkal, programokkal kapcsolatban.
- Vállalkozói tervek elkészítése.
- A helyi és a regionális potenciál megfelelő mértékű kihasználása.

Területi egyenlőtlenségek a makrorégiók szintjén

A regionális fejlesztés terén az EU-gyakorlatnak megfelelően Szlovákiában 5 statisztikai regionális szintet különböztetünk meg. A legalsó szintnek – NUTS 5¹² – a települési szint felel meg. A települések csoportosításának eredményeképp kialakított járások a NUTS 4 szinteknek tekinthetők, míg a NUTS 4 szintek csoportosításával létrehozott NUTS 3 szintekre a kerületek megnevezés használatos. A regionális fejlesztésről szóló 503/2001 Tt. számú törvény értelmében a gazdasági és szociális kohézió érdekében a kerületeket csoportosították nagyobb területi egységbe (legkevesebb 1, legtöbb 3 kerületről van szó), amelyek megnevezése kohéziós régió, makrorégió (ezek uniós statisztikai megjelölése NUTS 2). Szlovákiában a 8 kerület összesen 4 makrorégiót alkot: Pozsony (Pozsonyi kerület), Nyugat-Szlovákia (a Nagyszombati, a Nyitrai és a Trencsényi kerület), Közép-Szlovákia (a Besztercebányai és a Zsolnai kerület), Kelet-Szlovákia (a Kassai és az Eperjesi kerület).

A négy szlovákiai makrorégió a gazdasági-társadalmi környezetüket illetően egy „kettészakadt” ország képét mutatja (Lelkes 2004a). A kedvező geopolitikai fekvésű nyugati országrész (a főváros és vonzástersege) és a Vág folyó középső és felső folyása menti városi övezetek magas vállalkozói aktivitást, magas bérszintet és alacsony munkanélküliséget mondhatnak magukénak, míg az ország keleti fele társadalmi-gazdasági szempontból stagnál, a munkaerő-piaci folyamatok tartósan kedvezőtlenek.

A Pozsony makrorégió területi kiterjedése az ország közigazgatási felosztása alapján megegyezik a Pozsonyi kerület területi kiterjedésével, az ország legfontosabb, legnagyobb súlyú gazdasági tere, amely az országnak politikai és kulturális életében is vezető helyet foglal el. Profilját döntően meghatározza a főváros, Pozsony, mely az ország társadalmi, gazdasági és kulturális életének központja, Szlovákia legnagyobb ipari telephelye, a közlekedési hálózat gócpontja, legnagyobb bel- és külkereskedelmi piaca, az államigazgatási szervek székhelye. Ezen régióban dolgozik a szlovákiai kutatási-fejlesztési (K+F) szektorban dolgozók 50%-a.

A Nyugat-Szlovákia makrorégió Szlovákia második legnagyobb súllyal bíró gazdasági tere, az ország gazdasági, politikai és kulturális életében fontos helyet foglal el, dinamizmusa a második legkedvezőbb a Pozsony makrorégió után. A régió profilját döntően a Nagyszombat–Trencsény–Nyitra háromszög határozza meg, itt összességében túlnyomórészt a régió gazdasági és szellemi tőkésége.

A Közép-Szlovákia makrorégió Szlovákia harmadik legnagyobb súllyal bíró gazdasági tere. A régió profilját döntően a terület gazdasági tengelyeit képező Vág és Garam folyók völgyei határozzák meg, ahol a régió társadalmi, gazdasági és kulturális életének központjai (Zsolna, Besztercebánya), a legnagyobb ipari telephelyei, a közlekedési hálózat gócpontjai, a legnagyobb bel- és külkereskedelmi piaci találhatók. A régió belül hatalmas gazdasági szakadék figyelhető meg észak-déli irányban: a régió déli – a magyar kisebbség által lakott – terét sújtják a legkedvezőtlenebb munkaerő-piaci viszonyok az országban (20% feletti munkanélküliségi ráta, az országos átlagtól közel 40%-al alacsonyabb bérek).

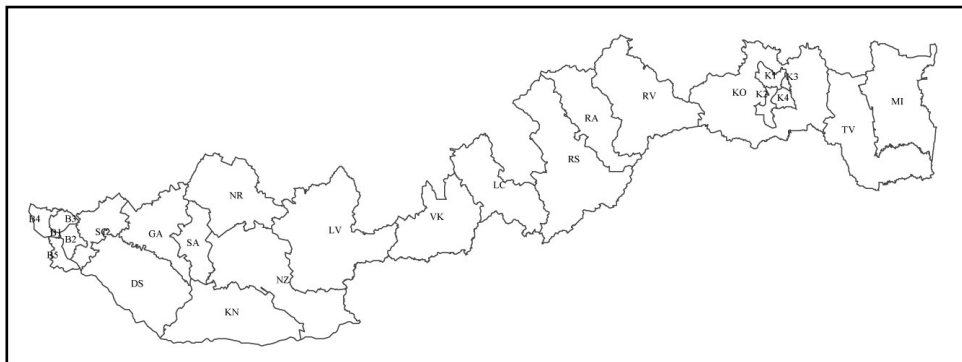
A Kelet-Szlovákia makrorégió Szlovákia leggyengébb gazdasági makrorégiója, az ország gazdasági és szociális problémákkal leginkább sújtott területe (a közel 400 ezer főt számláló szlovákiai roma populáció döntő többsége itt él). A régió profilját egyértelműen a kerületek székhelyei – Kassa és Eperjes – határozzák meg, melyek a terület társadalmi, gazdasági és kulturális életének központjai.

Területi egyenlőtlenségek dél-szlovákiai környezete

Dél-Szlovákia regionális, települési és demográfiai jellemzői

A dél-szlovákiai teret a szlovák–magyar határ mentén található, számottevő magyar kisebbséggel rendelkező járások alkotják. Az országban található 79 járás közül a fenti meghatározásnak összesen 25 járás felel meg (lásd 2. ábra), amelyek közt 9 speciális járás, ugyanis 5 járás Pozsony várost, míg további 4 járás Kassa várost alkotja. A 16 dél-szlovákiai járásban, valamint Pozsonyban és Kassán együttesen 2 144 624 fő lakik, akik közül 514 682 fő, a lakosság 24%-a, vallotta magát magyar nemzetiségűnek a 2001. évi népszámláláskor. Pozsonyt és Kassát nem számítva a magyar kisebbség lakónépességen belüli részaránya mintegy 11%-kal magasabb, ami azt jelenti, hogy minden harmadik lakos magyar nemzetiségű.

2. ábra. Dél-Szlovákiai számottevő magyar kisebbséggel rendelkező járásai

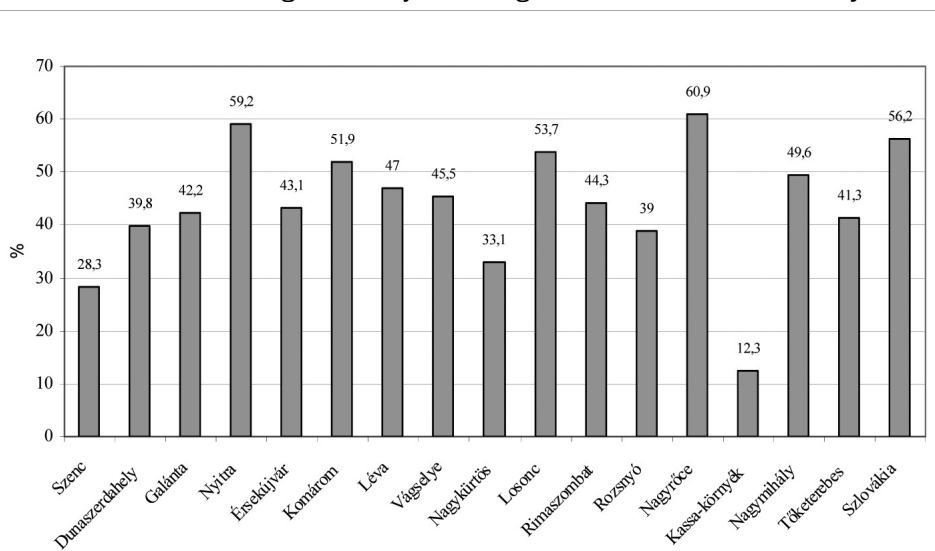
Megjegyzés: Szenc (SC), Galánta (GA), Dunaszerdahely (DS), Vágsellye (SA), Nyitra (NR), Érsekújvár (NZ), Komárom (KN), Léva (LV), Nagykürtös (VK), Losonc (LC), Rimaszombat (RS), Nagyrőce (RA), Rozsnyó (RV), Kassa-környék (KO), Tóketerebes (TV), Nagymihály (MI).

A Pozsony 1 (B1), Pozsony 2 (B2), Pozsony 3 (B3), Pozsony 4 (B4) és Pozsony 5 (B5) járás alkotja Pozsony városát.

A Kassa 1 (K1), Kassa 2 (K2), Kassa 3 (K3) és Kassa 4 (K4) járás alkotja Kassa városát.

Egy jól funkcionáló településhálózat a gazdasági fejlődés alapja. A piacgazdaságban nemcsak a vállalkozások között van piaci verseny, hanem az egyes települések, megyék és régiók is versengenek a fejlesztési forrásokért, a jövedelmező vállalkozásokért, az elismert szakemberekért, az intézményekért, az autópályáért stb. Napjainkban egy régió sikeressége döntően attól függ, hogy nagyvárosai miként tudnak bekapcsolódni a nemzetközi városversenybe, betöltik-e „kapuszerepüket”. A szlovák–magyar határ településszerkezetének (és egyben az ország városszerkezetének) csúcspontján Pozsony (428 672 fő) és Kassa (236 093 fő) áll, e növekedési pólusok nemzetközi társadalmi és gazdasági szerepkörrel bírnak.

3. ábra. A városi lakosság részarányának megoszlása a 16 dél-szlovákiai járásban

Forrás: www.statistics.sk

A 16 dél-szlovákiai járásban összesen 1012 település található, melyek közül 41 város. A régióban található városok többségének lakossága 20 ezer fő alatt marad, ettől több lakost 8 város mondhat a magáénak: Nyitra (86 726), Érsekújvár (42 262), Komárom (37 366), Léva (36 538), Losonc (28 332), Rimaszombat (25 088), Vágsellye (24 564), Dunaszerdahely (23 519). A dél-szlovákiai városok versenyének győztesei a nyugati fekvésű városok, amelyeknek sikerült az innovatív városfejlődés útjára lépni, míg Dél-Szlovákia középső és keleti felében fekvő városok marginális, lecsúszó városoknak számítanak.

A szlovákiai magyar kisebbség urbanizáltsági szintje messze elmarad az országos átlagtól, míg Szlovákia népességének csak 43,8%-a él vidéken, addig a magyar nemzetiség esetében ez az arány meghaladja a 61%-ot. A kisebbségi magyar populáció településszerkezetének további negatív jelensége, hogy csaknem minden 4. szlovákiai magyar az infrastrukturális ellátottság szempontjából problémás, kedvezőtlen életkörülményeket kínál és a növekvő elvándorlás miatt előregedő népességű 1000 főnél kisebb településen él (Lelkes 2004b).

Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek a munkaerőpiac ágazati mutatóiban

Egy régión belül a foglalkoztatottak arányának ágazati megoszlása tükrözi a régió társadalmi és gazdasági sajátosságait. A foglalkoztatottság dél-szlovákiai ágazati szerkezetében előkelő helyen van a mezőgazdaság, amit részben a vizsgált tér természeti környezete magyaráz (Dél-Szlovákia az ország legjobb agráradottságaival rendelkező része, a mezőgazdasági termelés az ott élők alapfoglalkozásának számít évszázadok óta), másrészt pedig ezen agrárjelleg az elmúlt évtizedek (cseh)-szlovák kormányzati politikájának az eredménye (perifériaként kezelték, az infrastruktúrális, az ipari és az idegenforgalmi beruházásokkal elsősorban a szlovák lakos-

ságú régiókat célozták meg). Az ország uniós csatlakozása a dél-szlovákiai agrárium számára egyrészt piacnövekedést jelentett, másrészt azonban a hazai piaci verseny erősödését is. Ez utóbbiban az ágazat zöldségtermesztési ága összeroppant a külföldről beáramló olcsó zöldségekkel szembeni árversenyben, aminek következtében az elmúlt 2 év alatt az évtized elejére stabilizálódott agrármunkaerő lélekszáma mintegy 10%-kal esett vissza. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy az uniós forrásoknak köszönhetően összességében az agrárium versenyképessége növekedett (bár a szomszédos reformállamoktól eltérően lényegesen kevesebb támogatást kaptak a szlovákiai agrárvállalkozások).

A dél-szlovákiai ipar mutatói általában elmaradnak a szlovákiai átlagtól. A kevés ipari termelés (elsősorban élelmiszeripar, építőipar, bányaipar, textilipar) az 1990-es években csaknem teljesen leépült a régió középső és keleti részén – aminek következtében tartósan magas munkanélküliségi ráta sújtja ezen régiókat (Korec 2005). Az elmúlt fél évtizedben a kedvező ipari foglalkoztatási folyamatok (mindelelőtt az élelmiszeriparon és az elektrotechnikai iparon belül) egyértelműen csak Dél-Szlovákia nyugati járásait és városait érintették (és segítették csökkenteni a munkanélküliséget). A régió középső és keleti járásaiban elvélve ment egy-két munkahelyteremtő ipari beruházás (Losonc, Kenyhec).

Az ország az uniós csatlakozással párhuzamosan a világ egyik legnagyobb autógyártójává vált – köszönhetően a francia Peugeot–Citroën és a dél-koreai Kia autógyárak 2004–2006-os időszakban végrehajtott hatalmas autóipari beruházásainak Nagyszombatban és Zsolnán. Ezen tények fényében Dél-Szlovákia ipari szerkezete rövid és középtávon arra van ítélve, hogy a gépjárműipart szolgálja. A szlovákiai iparban jó kilátásai vannak azon vállalatoknak, amelyek a gépkocsigyártók beszállítóivá váltak. E tekintetben példaértékű Nagymegyeri városának sikertörténete az Edscha Slovakia Cabrio-Dachsysteme (ECD) vállalatnak köszönhetően. Az ECD¹³ nagymegyeri letelepedését a város stratégiai fontosságú elhelyezkedése (a beruházó számára fontos volt: hogy a vállalat közel legyen a győri Audi vállalathoz) mellett a megfelelő szabad munkaerő váltotta ki. Pozitív vonásként lehet kiemelni az ECD stratégiáját, amely szerint a tetőrendszerek elkészítése a megtervezéstől a végső kivitelezésig Nagymegyeren fog zajlani. E leányvállalat viselkedése szokatlan: nem egyszerűen átköltözik egy külföldi vállalkozás a dél-szlovákiai régióba, de új aktivitást indít, és így a befogadó országban új know-how fejlődhet (Morvay 2004).

A tercier szektorban foglalkoztatottak népességén belüli részaránya elmarad az országos átlagtól, amit a már korábban említett alacsony urbanizáltsági szint és a (cseh)szlovák kormányzati politika magyaráz. A jövőt illetően azonban kedvező jel lehet, hogy a tercier szektor gazdasági szerepe folyamatos erősödést mutat, amivel párosul az ágazatban foglalkoztatott munkaerő számának stabil növekedése is. Ezen létszámnövekedés elsősorban a dél-nyugati régióban jelentős – amiben kiemelkedik a kereskedelem és az idegenforgalom hatása.¹⁴ Az elkövetkező években a tercier szektorban dolgozók számának növekedéséhez számottevő mértékben hozzájárulhatnak az uniós csatlakozás következtében a tárgyalt régió nyugati felében megtelepülni szándékozó fuvarozási-logisztikai vállalatok, amelyek nagy érdeklődést mutatnak a régió iránt; egyrészt a Bécs–Budapest–Pozsony fejlesztési háromszög közelsége, másrészt a rendelkezésre álló és uniós viszonylatban olcsó munkaerő miatt. A fuvarozási-logisztikai tercier ágazat régióbéli fényes jövőjét tá-

masztja alá a Metrans Danubia Rt. 180 millió euró ráfordítással Dunaszerdahelyen megépülő logisztikai ipari parkja, amely az európai viszonylatban egyre jelentősebb kombinált fuvarozást szolgáló átrakodóállomás lesz. A terminált 2006 végéig 200 ezer négyzetméternyi területen építik fel, amely Prága után a második legnagyobb ilyen célú létesítmény lesz Közép-Kelet-Európában (itt rakják majd át, s indítják tovább azokat a konténereket, amelyek vasúton vagy a közúton érkeznek). A logisztikai centrum alkalmazottainak a száma az induláskor négyszáz fő lesz, de a szatellitcégeknek köszönhetően várhatóan további 1500 új munkahely teremődik a régióban.

Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek a munkanélküliségi viszonyokat illetően

A társadalmi-gazdasági folyamatok alakulása és egyenlőtlen területi megoszlása kitűnően nyomon követhető a munkanélküliségi folyamatokból, amelyek hűen adják vissza egy-egy régió társadalmi-gazdasági problémáit. A Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatal 2006. április 30-án 120 136 munkanélkülit tartott nyilván a 16 dél-szlovákiai járásban.¹⁵ Két évvel korábban, az ország EU-csatlakozásának előestéjén, a regisztrált munkanélküliek száma 42 705 fővel volt több, akkor ugyanis az érintett régióban összesen 162 841 fő munkanélkülit tartott nyilván az illetékes hivatal.

3. táblázat. A regisztrált munkanélküliek számának alakulása Dél-Szlovákiában

Járás	Regisztrált munkanélküliek száma 2004. április 30-án	Regisztrált munkanélküliek száma 2006. április 30-án
Szenc	1 255	966
Dunaszerdahely	7 926	5 673
Galánta	5 874	3 525
Vágsellye	4 609	3 506
Érsekújvár	14 407	9 161
Komárom	10 727	5 171
Nyitra	11 422	6 786
Léva	14 105	10 230
Nagykürtös	7 430	5 826
Losonc	9 637	8 058
Rimaszombat	14 295	12 811
Nagyróce	7 176	6 547
Rozsnyó	9 741	7 660
Kassa-környék	13 844	11 097
Töketerebes	15 438	12 447
Nagymihály	14 955	10 672

Forrás: www.upsvar.sk

4. táblázat. A munkanélküliségi ráta területi megoszlása járási, kerületi és országos szinten az EU-ba lépés előestéjén (2004. április 30-i állapot)

Régió	A munkanélküliek aránya	Sz. sorrend	Régió	A munkanélküliek aránya	Sz. sorrend	Régió	A munkanélküliek aránya	Sz. sorrend
Rimaszombat	31,43%	1	Selmecbánya	19,50%	28	Galgóc	12,53%	55
Nagyroce	30,70%	2	Sztropko	18,93%	29	Dunaszerdahely	12,17%	56
Nagykürtös	30,63%	3	Lőcse	18,59%	30	Vágbeszterce	11,69%	57
Rozsnyó	29,56%	4	Homonna	18,47%	31	Námesztó	11,51%	58
Töketerebes	28,61%	5	Érsekújvár	18,41%	32	Galánta	11,10%	59
Késmárk	27,29%	6	Felsővízköz	17,74%	33	Szenice	10,89%	60
Zsarnóca	26,25%	7	Vágsellye	17,27%	34	Privigye	10,59%	61
Poltár	25,66%	8	Alsókubin	16,32%	35	Vágújhely	10,45%	62
Kassa-környék	25,54%	9	Rózsashegy	15,66%	36	Nagyszombat	10,12%	63
Kisszeben	25,41%	10	Poprád	15,65%	37	Szakolca	10,02%	64
Nagyimihály	25,03%	11	Nagybiccse	15,43%	38	Zsolna	9,95%	65
Losonc	24,53%	12	Stubynafürdő	15,02%	39	Besztercebánya	9,50%	66
Gölnicbánya	24,09%	13	Nagytapolcsány	14,94%	40	Puhó	8,74%	67
Mezőlaborc	23,83%	14	Liptószentmiklós	14,47%	41	Pöstyén	8,34%	68
Léva	22,51%	15	Kiszucajhely	14,27%	42	Miava	8,33%	69
Varannó	22,45%	16	Turócszentmárton	14,08%	43	Ilava	6,91%	70
Korpona	21,96%	17	Nyitra	13,99%	44	Malacka	6,59%	71
Gyetva	21,66%	18	Olubló	13,85%	45	Trencsén	5,69%	72
Garamszentkereszt	20,98%	19	Kassa 2	13,83%	46	Bazin	5,38%	73
Bártfa	20,85%	20	Zólyom	13,64%	47	Senec	4,26%	74
Igló	20,80%	21	Kassa 3	13,60%	48	Pozsony 5	3,85%	75
Breznóbánya	20,76%	22	Kassa 1	13,51%	49	Pozsony 3	3,26%	76
Aranysmarót	19,82%	23	Kassa 4	13,25%	50	Pozsony 2	3,24%	77
Komárom	19,71%	24	Csaca	13,03%	51	Pozsony 1	3,05%	78
Szinna	19,69%	25	Turdossin	12,97%	52	Pozsony 4	2,66%	79
Eperjes	19,67%	26	Bán	12,85%	53			
		27	Simony	12,85%	54			
Kassai kerület	22,04%		Nyitrai kerület	17,95%		Trencsényi kerület	9,52%	
Besztercebányai kerület	21,85%		Zsolnai kerület	13,16%		Pozsonyi kerület	3,90%	
Eperjesi kerület	20,00%		Nagyszombati kerület	10,82%		Szlovákia	15,25%	

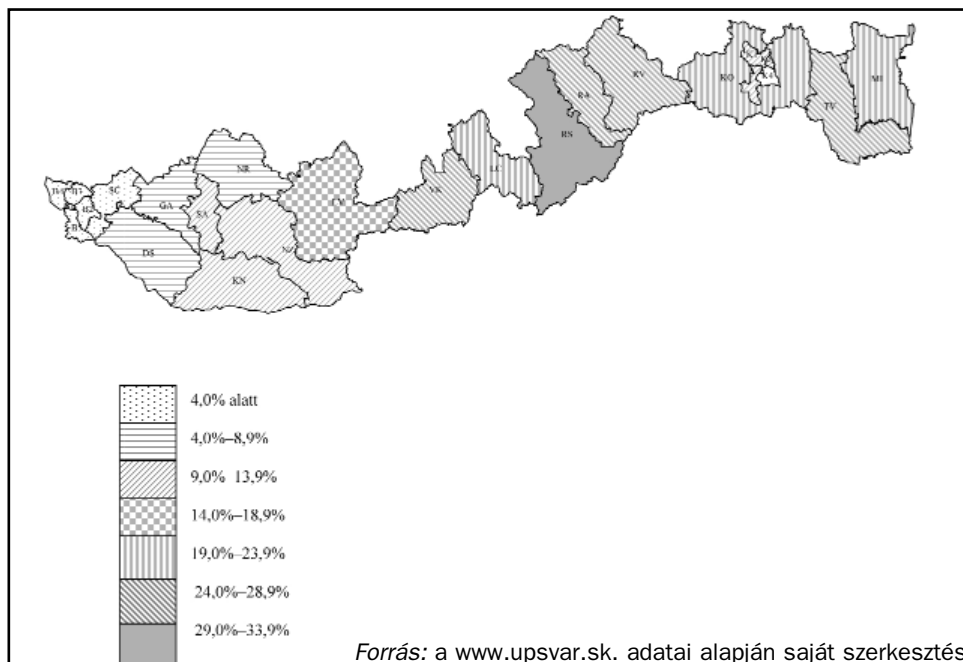
5. táblázat. A munkanélküliségi ráta területi megoszlása járási, kerületi és országos szinten két évvel az EU-ba lépést követően (2006. április 30-i állapot)

Régió	A munkanélültek aránya	Sorrend	Régió	A munkanélültek aránya	Sorrend	Régió	A munkanélültek aránya	Sorrend
Rimaszombat	29,88%	1	Szinna	14,41%	28	Dunaszerdahely	8,42%	55
Nagyőrce	28,52%	2	Sztropkó	13,70%	29	Turócszentmárton	8,41%	56
Tókeretebes	24,58%	3	Vágssellye	12,34%	30	Bán	8,08%	57
Késmárk	24,42%	4	Homonna	12,08%	31	Vágbeszterce	8,03%	58
Nagykürtös	24,33%	5	Erekyújvár	11,99%	32	Nyitra	7,57%	59
Rozsnyó	24,19%	6	Rózsahegy	11,65%	33	Galgóc	7,55%	60
Szabránc	21,90%	7	Stubnyafürdő	11,57%	34	Szokolca	7,13%	61
Kassa-környék	21,65%	8	Alsókubin	11,16%	35	Besztercebánya	6,99%	62
Losonc	21,48%	9	Nagybicsse	11,11%	36	Galánta	6,75%	63
Kiszteben	21,10%	10	Kiszvácujhely	10,93%	37	Miava	5,85%	64
Poltár	20,86%	11	Poprád	10,87%	38	Zsolna	5,76%	65
Gólnicbánya	20,56%	12	Zólyom	10,59%	39	Nagyszombat	5,65%	66
Nagyimihály	19,03%	13	Simony	10,54%	40	Vágújhely	5,29%	67
Varannó	18,70%	14	Kassa 2	10,32%	41	Pöstyén	5,22%	68
Korpona	18,24%	15	Aranyosmarót	10,28%	42	Puhó	4,72%	69
Zsarnóca	17,99%	16	Komárom	10,11%	43	Malacka	4,63%	70
Selmecbánya	17,19%	17	Ólubló	10,10%	44	Ilava	4,18%	71
Mezőlaborc	16,88%	18	Nagytapolcsány	10,01%	45	Bazin	3,36%	72
Lőcse	16,66%	19	Turdossin	10,00%	46	Szenc	3,31%	73
Léva	16,31%	20	Kassa 3	9,88%	47	Trencsén	3,12%	74
Bártfa	16,25%	21	Kassa 1	9,33%	48	Pozsony 5	2,43%	75
Felsővízköz	16,25%	22	Námesztó	9,17%	49	Pozsony 3	2,18%	76
Igló	16,19%	23	Csaca	8,92%	50	Pozsony 2	2,11%	77
Gyetva	16,12%	24	Szenice	8,85%	51	Pozsony 1	1,96%	78
Brezsnóbánya	15,19%	25	Liptószentmiklós	8,83%	52	Pozsony 4	1,93%	79
Garamszentkereszt	14,95%	26	Kassa 4	8,60%	53			
Eperjés	14,66%	27	Privigye	8,49%	54			
Besztercebányai kerület	17,87%		Nyitrai kerület	11,10%		Trencsényi kerület	6,37%	
Kassai kerület	17,56%		Zsolnai kerület	8,80%		Pozsonyi kerület	2,62%	
Eperjési kerület	15,50%		Nagyszombati kerület	6,99%		Szlovákia	11,04%	

Két évvel az EU-ba való belépés után a munkanélküliségi szint országos mértéke 11,04% volt, ami a munkaerő-piaci körülmények jelentős javulásáról tanúskodik. Az országos átlagtól kedvezőbb munkapiaci viszonyokat – a munkanélküliségi rátát véve figyelembe – immár 5 magyar jellegű járás mondhatott a magáénak: a Nyitrai, a Duna-szerdahelyi, a Galántai, a Szenci és a Komáromi járás. Az utóbbi járásban a foglalkoztatottsági körülmények javulása elsősorban a szomszédos magyarországi ipari parkoknak köszönhető, ugyanis Szlovákia és Magyarország uniós csatlakozását követően Magyarországon a szlovákiai munkaerő foglalkoztatásának számtalan akadálya szűnt meg, amely korábban fékezte a szabad munkaerő-vándorlást. A dél-szlovákiai maximális és minimális munkanélküliségi szint megoszlását illetően nem történt nagy változás az uniós tagság első két évében: 2006 áprilisában a legkedvezőtlenebb dél-szlovákiai munkanélküliségi szint (Rimaszombati járás) változatlanul a legkedvezőtlenebb értéknek számított országos viszonylatban is, míg a legkedvezőbb dél-szlovákiai munkanélküliségi szint (Szenci járás) a 7. legkedvezőbb érték volt országos viszonylatban.

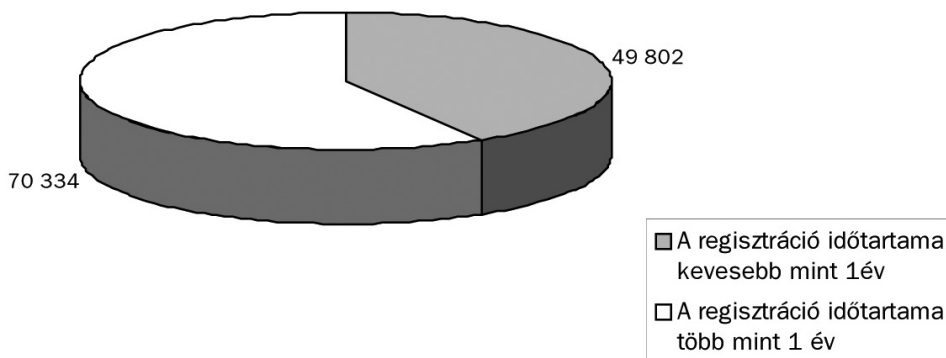
A dél-szlovákiai régió munkaerőpiacának elsődleges problémája a tartós munkanélküliség – 2006 tavaszán a regisztrált munkanélküliek közel 60%-a várt már több mint egy éve munkalehetőségre. Ez a problémakör évről évre nő, ugyanis a tartósan munkanélküliek szakmai képzettségének megfelelő munkahelyteremtő beruházás már egy évtizede várat magára a régió járásainak többségében. A legkedvezőtlenebb a helyzet a Nagykürtösi és a tőle keletre fekvő járásokban, ahol a nyilvántartottak közel háromnegyede már egy éve sikertelenül próbál elhelyezkedni, míg az álláskeresők egyharmadánál ez az időtartam a két évet is meghaladja (a Rimaszombati járásban a regisztrált munkanélküliek 52%-a legalább két éve nem tud elhelyezkedni).¹⁶

4. ábra. A munkanélküliségi ráta területi megoszlása járások szintjén két évvel az EU-ba lépést követően (2006. április 30-i állapot)

A nyilvántartott munkanélküliek közül a legtöbb álláskereső a géplakatos, a kőműves, a festő-mázoló, a mezőgazdasági munkás, az élelmiszer és egyéb bolti eladó szakmát képviseli. A regisztrált munkanélküliek közel egyharmada dolgozott segédmunkásként az utolsó munkahelyén. A munkanélküliek nemi összetételének vizsgálatakor szembetűnik, hogy a régió összes járásában a férfiak aránya jóval magasabb. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a gazdasági szerkezetváltás során elsősorban azokban az ágazatokban történt létszámleépítés, ahol a nők foglalkoztatottsága alacsonyabb volt (bányaiipar, szerszámgyártás, mezőgazdaság stb.). A munkaerőpiacon való elhelyezkedés problémája leginkább a mindössze alapiskolai, szaktanintézeti, illetve szakközépiskolai végzettséggel rendelkezőket sújtja. Az utóbbi két intézménytípus évről évre újratermeli a munkapiacra túlkínálatként jelentkező szakmunkásokat és szakközépiskolai végzettségűeket.¹⁷ Néhány szakmában egyre kilátástalanabb a pályakezdők és a nem pályakezdők esélye az elhelyezkedésre (ilyenek például a mezőgazdasági szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők).

5. ábra. A regisztrált munkanélküliek nyilvántartási idejének megoszlása a régióban

2006. április 30-i állapot

Forrás: www.upsvar.sk.

6. táblázat. A regisztrált munkanélküliek nyilvántartási idejének megoszlása az egyes járásokban (hónapokban feltüntetve)

Járás	Összesen (fő)	0-3	4-6	7-9	10-12	13-18	19-24	25-30	31-36	37-42	43-48	48-
Szenc	966	324	232	158	50	65	31	32	9	9	14	42
Dunaszerdahely	5 673	1 238	1 029	682	315	547	312	281	228	194	152	695
Galánta	3 525	726	708	435	196	277	198	178	95	112	92	508
Vágsellye	3 506	520	469	409	206	288	241	197	149	153	167	707
Érsekújvár	9 161	1 501	1 274	955	494	671	483	533	340	511	398	2 001
Komárom	5 171	945	726	581	208	321	220	264	195	256	172	1 283
Nyitra	6 786	1 358	1 059	747	366	508	406	394	305	271	251	1 121
Léva	10 230	1 436	1 548	1 203	479	737	584	534	389	450	489	2 381
Nagykürtös	5 826	582	727	520	281	549	388	390	285	352	267	1 485
Losonc	8 058	1 126	968	784	444	692	484	456	319	376	347	2 062
Rimaszombat	12 811	1 084	1 386	1 031	691	1 079	873	813	538	640	545	4 131
Nagyróce	6 547	628	611	479	346	510	448	401	347	363	345	2 069
Rozsnyó	7 660	787	770	629	373	698	476	613	343	423	389	2 159
Kassa-környék	11 097	1 260	1 145	1 102	591	860	698	630	491	647	584	3 089
Töketeres	12 447	1 425	1 404	1 088	590	897	836	1 099	685	701	562	3 160
Nagy Mihály	10 672	1 433	1 367	963	610	885	730	671	533	474	365	2 641

Megjegyzés: 2006. április 30-i állapot

Forrás: www.upsvar.sk

Két évvel az uniós csatlakozást követően a munkanélküliség erőteljes térségi és települési differenciáltsága alapján öt sajátosság figyelhető meg a vizsgált térségben a munkanélküliség területi megoszlását illetően:

– Nyugat-kelet dualizmus: A munkaerőpiac vonzáskörzeteinek földrajzi koordinátái alapján nyugat-keleti irányban a munkanélküliség mértéke szerinti lejtő figyelhető meg. Közel hatszoros eltérés érzékelhető a legjobb mutatókkal rendelkező nyugati járások, valamint a kedvezőtlen munkaerő-piaci viszonyokkal rendelkező keleti járások között.

– Társadalmi-gazdasági elmaradottság – munkanélküliség: Az elmaradott infrastruktúrájú és kedvezőtlen társadalmi és gazdasági szerkezetű régiókban a munkanélküliség lényegesen magasabb, mint a kedvező infrastruktúrával, humán erőforrással és gazdasági szerkezettel rendelkező régiókban.

– Területi stabilitás: A munkanélküliség területi különbségei gyakorlatilag változatlanok – a munkanélküliség szempontjából legkedvezőtlenebb helyzetű munkaerőpiaci körzetek 2006-ban szinte kivétel nélkül megegyeznek az évekkorábbiakkal. A munkanélküliség abszolút értéke körzetenként változott, de a térségek relatív helyzete mozdulatlan, ezzel is jelezve, hogy a dél-szlovákiai régió munkanélküliségének mélyben gyökerező okai rövid távon nehezen változtathatók.

– Falusi és városi munkanélküliség: A területi különbségek másik meghatározó tényezője a településtípusok, a településnagyság-csoportok közötti különbség. A munkanélküliség a falun élő munkavállalókat erőteljesebben érintette, mint a városiakat. Részben a meglévő képzettségbeli és iskolázottsági különbségek miatt, részben azon oknál fogva, hogy a falusi munkavállalók többsége a leginkább sújtott szférában, az agráriumban dolgozott.

– Geopolitikai helyzet szerepe: A dél-szlovákiai régió határ menti periferikus fekvése az uniós csatlakozás előtt negatívan hatott a terület társadalmi-gazdasági fejlődésére, 2004 májusa után azonban a határ menti fekvés versenyelőnyt jelent a tárgyalt régió számára. A határon átnyúló együttműködések konkrét és lényeges eszközei lehetnek a terület potenciális lehetőségeinek feltárásában és kihasználásában.

Az elkövetkező években a dél-szlovákiai munkanélküliség csökkentéséhez legjelentősebb mértékben a régió turisztikai és logisztikai potenciáljának a kihasználása, illetve a régióban megvalósítandó ipari parkok járulhatnak hozzá. Az utóbbi beruházások tényleges létrehozására azonban több belső és külső tényező fékező hatással van. A belső faktorok közt kiemelendő a telkek tisztázatlan tulajdonosi szerkezete, az elmaradott infrastruktúra, az önkormányzatok problémás gazdasági helyzete, a képzett munkaerő hiánya, illetve azok elvándorlása, valamint az állami támogatásnak az ipari parkok ügyében hiányzó egységes szabályrendszere. A dél-szlovákiai ipari parkok létrehozását fékező legjelentősebb külső tényező több környező országnak (Románia, Ukrajna, Bulgária) a szlovákiai bérszinttől lényegesen alacsonyabb bérszintje. Az elkövetkező években a dél-szlovákiai munkanélküliek számának fogyásához továbbá hozzájárulhat még az a tény is, hogy Dél-Szlovákia az uniós felsőoktatási tér részévé vált, így a szlovákiai magyar kisebbség tagjai számára megnyíltak a magyarországi felsőoktatási intézmények kapui, a magyar kisebbség tagjai nyelvi akadály nélkül szerezhetnek felsőfokú végzettséget, így növelve a munkaerőpiaci versenyképességüket.

Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek a munkaerőpiac bérezési szintjeiben

Az EU-hoz történő felzárkózás egyik sarkalatos kérdése a bérek felzárkózása, amely alapvetően két nézőpont miatt kerül előtérbe: egyrészt a gazdaság nemzetközi versenyképessége, másrészt a társadalmi jólét, az életszínvonal alakulása szempontjából (Viszt–Adler 2001). 2004-ben a magyar kisebbség által lakott 16 járás közül egyetlen járás sem tartozott az első 30 legmagasabb átlagkeresetű járás közé az országban.

2005-ben Szlovákiában a Statisztikai Hivatal által kimutatott átlagbér mintegy 18 400 Sk volt. A fővárostól kelet felé távolodva a bérek nagysága erőteljesen csökken. A megélhetési nehézségeket tehát a régió középső és keleti körzeteiben a magas munkanélküliség mellett az alacsonyabb jövedelmi viszonyok is fokozzák (az átlagkereset az országos átlagtól 25-30%-kal alacsonyabb), s együttes hatásuk miatt az utóbbi években a háztartások túlnyomó része pénzügyi nehézségekkel küzd (Michálek 2005). A közép- és kelet-szlovákiai járások településein a munkalehetőség hiánya miatt sokan elvállalják a minimálbérért felkínált munkalehetőségeket is, amit 2005 októberétől 6900 Sk-ban állapított meg a szlovák kormány (a minimál órabér 39,70 Sk).

Napjainkban a Robert Fico által vezetett kormány a minimálbérek jelentős emelését tervezi (a kormány elképzelése szerint a minimálbért az átlagkeresetek 60%-ban kellene meghatározni), amit azonban a gazdasági szakértők többségén kívül a munkaadók és az egyéni vállalkozók is elleneznek. Ezen tervezetet elutasítók azzal érvelnek, hogy a hirtelen végrehajtott jelentős minimálbér-emelés nagyon hátrányos lenne a nagyvállalkozói szféra számára (drágítja a termelést, s ez a kisebb tudásigényű ágazatokban elbocsátásokhoz vezethet), valamint a túl magas minimálbér a kisvállalkozóknak komoly gondot okozhat a járulékok összegét illetően (bizonyos járulékok a minimálbérből vannak kiszámítva, s ezek emelkedése sok kisvállalkozó számára elviselhetetlen megterhelést jelentene).

7. táblázat. Az átlagkereset regionális megoszlása 2004-ben*

Szlovákia, kerület, járás	Bruttó átlagkereset 2004-ben (Sk)	Sorrend a járások szintjén	Szlovákia, kerület, járás	Bruttó átlagkereset 2004-ben (Sk)	Sorrend a járások szintjén
Szlovákia	17 444	-	Rózsahegy	16 324	19
Pozsonyi kerület	22 969	-	Stubnyafürdő	12 302	72
Pozsony 1	23 250	4	Turóssin	13 568	55
Pozsony 2	24 328	2	Zsolna	16 550	18
Pozsony 3	21 811	5	Besztercebányai kerület	14 760	-
Pozsony 4	24 133	3	Besztercebánya	15 562	26
Pozsony 5	21 357	6	Selmecbánya	15 753	24
Pozsony összesen	23 350	-	Brezsnóbánya	15 802	23
Malacka	20 147	7	Gyetva	13 319	56
Bazin	16 130	22	Korpona	13 153	58
Szenc	17 435	11	Losonc	12 772	65
Nagyszombati kerület	16 221	-	Poltár	13 076	60
Dunaszerdahely	13 921	52	Nagyőrce	14 342	48
Galánta	15 035	34	Rimaszombat	13 101	59
Galgóc	16 734	15	Nagykürtös	11 813	78
Pöstyén	15 597	25	Zólyom	14 506	42
Szenice	15 051	33	Zsarnóca	13 846	53
Szokolca	17 650	10	Garamszentkereszt	16 728	16
Nagyszombat	18 166	9	Eperjes kerületi	13 846	-
Trencséni kerület	15 127	-	Bártfa	11 122	79
Bán	12 991	62	Homonna	14 355	46
Ilava	14 472	44	Késmárk	14 965	35
Miava	15 167	31	Lőcse	12 564	67
Vágújhely	16 222	20	Mezőlaborc	12 032	76
Simony	12 462	68	Poprád	16 162	21
Vágbeszterce	15 243	29	Eperjes	14 349	47
Privígye	15 473	28	Kísszeben	12 886	64
Puhó	18 167	8	Szinna	11 832	77
Trencsén	14 626	38	Ólubló	13 069	61
Nyitrai kerület	14 641	-	Sztropkó	12 370	70
Komárom	12 929	63	Felsővízköz	12 246	73
Léva	14 495	43	Varannó	12 325	71
Nyitra	15 057	32	Kassai kerület	17 064	-
Érsekújvár	14 527	41	Gölnicbánya	12 397	69
Vágsellye	16 834	13	Kassa 1	16 601	17
Nagytapolcsány	14 360	45	Kassa 2	24 972	1
Aranjosmarót	14 789	36	Kassa 3	14 584	40
Zsolnai kerület	15 413	-	Kassa 4	15 362	27
Nagybiccse	14 341	49	Kassa-környék	14 132	50
Csaca	12 165	74	Nagymihály	14 120	51
Alsókubin	15 215	30	Rozsnyó	14 702	37
Kiszucaújhely	16 771	14	Szobrác	12 092	75
Liptószentmiklós	14 606	39	Igló	13 693	54
Turócszentmárton	16 948	12	Tóketerebes	12 731	66
Námesztó	13 317	57			

Megjegyzés: *A legalább 20 főt foglalkoztató munkahelyekről van szó.

Forrás: www.statistics.sk

Az alacsony dél-szlovákiai bérszint mellett azonban fontos megemlíteni, hogy a dél-szlovákiai tér több járásában az uniós csatlakozás után a bérszintek növekedési üteme felgyorsult, ami legfőképpen a magyarországi ipari parkok által nyújtott munkahelyeknek köszönhető. 2005 első félévében a 16 határ menti járásból 4 járásban (Losonci, Komáromi, Nagykürtösi, Vágsellyei) a bérszintek növekedési indexe meghaladta az országos átlagot, amire az uniós csatlakozást megelőzően nem volt példa.

8. táblázat. Az átlagkeresetek regionális megoszlása és dinamikája 2005 első félévében*

Járás	Bruttó átlagkereset 2005 első félévében (Sk)	Növekedési index %-ban 2005. első félév/ 2004. első félév	Többletkereset 2005. első félévében 2004. első félévéhez viszonyítva (Sk)
Szenc	18 313	5,0	1 340
Dunaszerdahely	14 171	4,5	976
Galánta	13 955	2,8	740
Vágsellye	17 884	5,9	1 446
Érsekújvár	14 463	2,8	767
Komárom	13 100	6,1	1 082
Nyitra	15 343	4,9	1 110
Léva	14 400	3,7	879
Losonc	13 501	8,0	1 338
Nagykürtös	12 154	6,1	1 004
Rimaszombat	13 490	5,1	999
Nagyróce	14 561	5,0	1 066
Rozsnyó	14 722	4,5	1 014
Kassa-környék	14 169	3,3	815
Nagy Mihály	14 216	3,0	779
Tóketerebes	12 657	2,4	626
Szlovákia	18 038	5,7	1 428

Megjegyzés: *A legalább 20 főt foglalkoztató munkahelyekről van szó.

Forrás: www.statistics.sk

Dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek a nemzetközi munkaerő-migráció terén

Az elmúlt két év rációzott azokra a várakozásokra, hogy Szlovákia uniós csatlakozását követően a szlovákiai munkaerő tömegesen hagyja majd el az országot a régi tagállamok irányába. Két évvel az EU-bővítést követően megállapítható, hogy a sokak által feltételezett nyugat-európai irányú munkaerő-migráció nem vált valóra, sőt, egy korábban keveset tárgyalt új munkaerő-piaci jelenség figyelhető meg. Ez pedig a szlovákiai munkaerőnek Csehországba és Magyarországra történő áramlása, mivel a szlovákiai munkaerő számára – az alacsony szlovákiai bérek és a magas szlovákiai munkanélküliség miatt – mindkét szomszédos új uniós állam vonzó munkaerő-piaci körülményeket kínál. Szlovákia uniós csatlakozását követően az előbbiben a hivatalosan munkát vállaló szlovák állampolgárok száma 77 ezer fő, az utóbbiban 20 ezer fő.¹⁸ A Csehországban és Magyarországon ténylegesen dolgozók lélekszáma azonban a hivatalos adatoktól mintegy 50%-kal magasabb (a Munka-, Szociális és Családügyi Minisztérium becslése alapján).¹⁹

A dél-szlovákiai munkaerő esetében a fenti két állam (Csehország, Magyarország) felé irányuló migráció mértéke elsősorban Magyarország irányába jelentős. A döntően Magyarország felé irányuló munkaerő-migráció 5 tényezővel magyarázható:

- a dél-szlovákiai régiók munkanélküliségi szintje lényegesen magasabb a szomszédos magyarországi régiók munkanélküliségi szintjétől;
- a magyarországi átlagbérek kb. 30%-kal magasabbak a szlovákiai átlagbérekénél;
- a magyarországi minimálbér mintegy 40%-kal magasabb a szlovákiai minimálbértől;

– a magyarországi munkavállalás a földrajzi közelség miatt sok esetben napi ingázással is megoldható;

– a dél-szlovákiai munkaerő jelentős hányada a magyarországi munkavállalás során nem ütközik nyelvi korlátokba (a határ déli oldalán munkát vállalók döntő hányada magyar nemzetiségű).

A Magyarországon dolgozó szlovák állampolgárok közel kétharmada Dunaszerdahely, Érsekújvár, Komárom, Párkány és Ipolyság vonzáskörzetéből utazik magyarországi munkahelyére, amelyek majdnem teljes mértékben Vác, Esztergom, Komárom, Tatabánya és Győr környékén lévő ipari vállalatok. Az ingázók száma Szlovákia keleti részén is emelkedik, azonban a kelet-szlovákiai ingázók is elsősorban Magyarország északnyugati területein elhelyezkedő cégeknél állnak alkalmazásban, mivel keleten kevés munkaalkalmat biztosító perifériaterületek érintkeznek egymással a határ két oldalán (Baranyi–Balcsók 2004).

A szlovákiai munkaerő többsége a gyártásban helyezkedik el, s döntő többségüket nagyvállalatok alkalmazzák. A középvezetésben az ingázók 1-2%-át foglalkoztatják, míg a felsővezetésben lényegében elhanyagolható a jelenlétük (összességében mindössze néhány főről van szó). Szellemi munkakörben nagyon kevés helyen foglalkoztatnak szlovákiai munkavállalókat (Estélyi–Keszegh–Kovács–Mikóczy 2006). A Magyarországon munkát vállaló szlovák állampolgárok döntő többségénél a napi ingázás a jellemző, valamint az, hogy alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, s nem állandó alkalmazotti státusban, hanem munkaerő-kölcsönzési formában dolgoznak (a munkaerő-kölcsönző cégek állnak szerződéses viszonyban a magyarországi ipari nagyvállalatokkal). A Magyarországon állandó alkalmazásban levők lélekszáma messze elmarad a Magyarországon munkaerő-kölcsönzési formában dolgozók száma mögött, valamint az e csoportba tartozók meghatározó ismertetőjegye, hogy többségük magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik.

Tekintettel arra, hogy Szlovákia és Magyarország egyazon gazdasági és politikai unióhoz tartozva a jövőben is egymás kölcsönös és együttes gazdasági fejlődésében érdekelt, az elkövetkező 1-2 éven belül elkerülhetetlen lesz egy határ menti regionális foglalkoztatáspolitikai együttműködés kialakítása Szlovákia és Magyarország között. Napjainkban a szlovák–magyar határon átnyúló regionális foglalkoztatáspolitikai együttműködés legsikeresebb színterének a Dunaszerdahelyi járás és Győr-Moson-Sopron Megye alkotta régió számít.

A területfejlesztés és a szlovákiai magyarság (politikai környezet, önkormányzatok, nonprofit szféra, vállalkozások)

A szlovákiai kormányzati intézkedések a területfejlesztési politikában 1998-ig a korábbi évtizedek területfejlesztési gyakorlatát követték – kevés kivételtől eltekintve elsősorban a szlovák nemzetiségű lakosság által lakott falvak és régiók fejlesztését célozták (ezt támasztja alá többek közt a magyar kisebbség által lakott régiók közlekedési infrastruktúrájának katasztrofális állapota). A magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régió erőteljes gazdasági és szociális felemelkedése, valamint az ország többi régiójához való felzárkózásának folyamata az 1998-as parlamenti választásokat követően kezdődött el.

A szlovákiai magyar tér az elmúlt 8 év alatt viszonylag kedvező regionális fejlesztési megközelítésnek örvendhetett, amiben döntő tényező az MKP kormánytagsága volt – az elmúlt két választási ciklusban az SZK Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztériuma az MKP irányítása alatt volt, hasonlóan az SZK Környezetvédelmi Minisztériumához, valamint 2002–2006 között az SZK Mezőgazdasági Minisztériumát is az MKP vezette. Az MKP kormányzati szerepvállalásának eredményeképpen elfoglalt miniszteri székeken kívül a magyarlakta régiók fejlődéséhez az is hozzájárult, hogy megváltozott a légkör, ami a felvidéki magyarokat körülvette (bár a nemzeti hovatartozásból eredő konfliktusok nagy része nem oldódott meg, mégis, az MKP koalíciós részvétele a közélet elfogadott, jelentős szereplőivé tette a magyarok képviselőit, a szlovák lakosság is kisebb gyanakvással fogadta a magyarok részéről elhangzott javaslatokat, terveket). A fentiekben vázolt vezetői-irányítói pozíciók és a magyar kisebbségnek javuló megítélése a többségi nemzet részéről hozzásegítették a déli régiót annak versenyképes felzárkózásához az ország többi részéhez: támogatva a források igazságos szétosztását és az állami regionális fejlesztési intézményi hálózat megfelelő kiépítését a magyarlakta régiókban.

Az uniós csatlakozást követően a központi kormányzati intézkedések mellett a regionális önkormányzatok is fontos fejlesztéshozatali szereplőkké léptek elő. A szlovákiai magyarság által lakott régió területe a nagy kelet–nyugati kiterjedéséből adódóan 5 regionális önkormányzati régióhoz tartozik. A regionális fejlesztés támogatásáról szóló 503/2001 Tt. számú törvény értelmében 2003-tól valamennyi kerület rendelkezik gazdasági és szociális fejlődésének középtávú programjával. E programokban a szlovák–magyar határvidéket érintő fejlesztési elképzelések, a terület fent vázolt feldaraboltsága miatt, mellőzik a határ mente természetes régióit, a fejlesztési dokumentumok a déli területeiket képező és jelentős magyar kisebbséggel rendelkező települések és kistérségek fejlesztését mindenekelőtt észak–déli irányban tárgyalják, mellőzik a szlovák–magyar határ mente átfogó fejlesztését. A szlovák–magyar határ menti régiók közti természetesen kínálkozó kelet–nyugati fejlesztési lehetőségeket nem vagy alig érintik (a kevés kivétel közt talán a legjelentősebb a Pozsony–Dunaszerdahely–Érsekújvár közvetlen kapcsolatot biztosítandó gyorsforgalmi út, azonban ezen beruházás is mindössze homályos tervként szerepel²⁰). A kerületi önkormányzatok stratégiai tervei elsősorban a dél-szlovákiai régió foglalkoztatási problémáinak a megoldását kezelik kiemelten, mely cél érdekében a dokumentumok kivétel nélkül a kis- és középvállalkozások számának a növelését említik meg hatékony eszközként a probléma megoldására. A vállalkozások ágazati szerkezetét illetően a programok hangsúlyozottan kezelik az idegenforgalmat mint jelentős munkaerőt lekötő ágazatot, melynek a feltételei éppen azon régiókban a legjobbak, ahol a legnagyobbak a szociális feszültségek (Gömör, Nógrád). A dél-szlovákiai kerületek fejlesztési dokumentumairól azonban el kell még mondani, hogy kivétel nélkül hangsúlyozzák a határ menti fekvésből adódóan kínálkozó gazdasági fejlesztési lehetőségeket, a reformokkal kapcsolatos tapasztalatcsere szükségességét, a határ mentén létrejött eurorégiók pozitív szerepét.

A magyar kisebbség által lakott tér fejlesztésében további meghatározó szereplők a tárgyalt terület települési önkormányzatai, amelyek intézkedéseikkel az ott élő magyarság számára lényegesen elősegíthetik a nemzeti identitás megőrzését is a gazdasági növekedés mellett. A magyar kisebbség az általa lakott dél-szlovákiai fal-

vak többségében kedvező részarányal bír, aminek következtében az önkormányzatok többségében a kisebbségi létből származó hátrányokat is érzékenyen kezelő települési önkormányzatok irányítják a helyi fejlesztéseket. A 2002-es önkormányzati választásokon 531 településen összesen 234 polgármester és 2050 képviselő kapott bizalmat az MKP színeiben. Ezen magas szám – ami az MKP erős önkormányzati pozícióját tükrözi – nagyon kedvező a dél-szlovákiai tér és az ott élő magyarság jövőbeli fejlődése szempontjából, ugyanis a régió fejlesztési irányaiban megvalósítható a szlovákiai magyar kisebbség és annak terének összehangolt fejlesztési stratégiája (s az MKP célkitűzései). Fontos azonban megjegyezni, hogy a soron következő, 2006. évi önkormányzati választásokon azonban kétséges az MKP ilyen kedvező szereplése, ugyanis sok esetben az MKP politikai támogatottsága regionális és helyi szinten visszaesett a párt színeiben fellépő antidemokratikus lokális szereplők miatt. Ugyancsak megjegyzendő, hogy a magyar kisebbségi tér és a magyar kisebbség gondjainak kezelésében az MKP-t nem lehet kizárólagos kormányzati és önkormányzati politikai szereplőnek tekinteni, sőt, a párt sok esetben a versenyhátrányos települések és régiók felzárkózása ellen tett és tesz lépéseket (példa erre a Komárom-központság a humán erőforrás fejlesztése kapcsán²¹).

A szlovákiai magyar civil társadalom alacsony fejlettséget mutatott a regionális fejlesztési aktivitások terén egészen a kilencvenes évek végéig, bár az elmúlt fél évtizedben ugyan történtek változások ezen a téren, azonban máig megdöbbenő, hogy a szlovákiai magyar kisebbségi intézményrendszer alig ismeri a „civil szektor”, a „civil szféra”, a „civil szervezet” fogalmát (Tóth 2005).

A szlovákiai magyar civil szervezetekre vonatkozó hivatalos kimutatás nem létezik Szlovákiában, ami érthető is, hiszen nemzetiségi alapon nagyon nehéz elkülöníteni az egyes szervezeteket.²² Az SZK Belügyminisztériumában 2002-ben mintegy 24 000 szervezetet tartottak nyilván, ezekből – akárcsak a megnevezések alapján is – nagyon nehéz elkülöníteni a kisebbségi szervezeteket. A helyzetet bonyolítja, hogy az egyes jogi formákat a kerületi hivatalokban kell bejegyeztetni, ami teljesen követhetlenné teszi a szervezetek identifikálását. A szlovákiai magyar intézményrendszerre vonatkozó első adattár 1999–2001-ben készült el, amely adatbázis megjelent az interneten is, ahol folyamatosan aktualizálják az adatokat, illetve az adatbázis folyamatosan bővül az új szervezetek bejegyzésével. Az akkori – mindössze – 651 szervezetet magában foglaló adatbázis szerint pusztán az egyharmaduk volt bejegyzett, tehát jogalanyisággal bíró szervezet. Ez a tény elgondolkodtató, hiszen a rendszerváltás után egy évtizeddel pusztán 189 szervezet volt jogosult arra, hogy pályázhasson, a pályázásnak ugyanis feltétele a jogalanyiség (Tóth 2005).²³

Ezen kedvezőtlen szerkezetű és alacsony intézményi számú szlovákiai magyar civil szektor megreformálására tett legjelentősebb kísérletek a Fórum Információs Központ (a továbbiakban: FIC) nevéhez fűződnek. Az FIC az intézményi versenyhátrány leküzdése érdekében számos úttörő kezdeményezést valósított, illetve valósít meg:

– Összeállította s megjelentette a *Nonprofit 1x1* kiadványt (mely napjainkban már az interneten is elérhető, ingyen letölthető elektromos formátumban²⁴), mely tankönyvszerű útikalauz a szlovákiai magyar szervezetek számára azzal az elsődleges céllal, hogy a fiatal vagy éppen megalakulni kívánó szervezeteknek nyújtson segítséget hatékony működésükhöz.

– Összeállította s megjelentette *A szlovákiai magyar szervezetek adattára* című kötetet²⁵, amely több mint 650 szlovákiai magyar szervezet adatait tartalmazza, kiegészítve a Szlovákiában, illetve a Szlovákiából elérhető adományozó intézmények programjaival és elérhetőségeivel, valamint részletes adománygyűjtési útmutatóval.

– Folyamatosan megjelenteti – már közel fél évtizede – a *3. Szektoros Hírlevél* című kiadványt²⁶, melynek célja, hogy a szlovákiai magyar nonprofit szervezeteket rendszeresen tájékoztassa az őket érintő aktuális történésekről, eseményekről, programokról.

– A szlovákiai magyar civil és önkormányzati szféra megsegítése érdekében képzési programokat folytat, amelyek keretében segíteni próbálja a megalakulni kívánó vagy már létező szervezetek munkáját, illetve az önkormányzatok tevékenységét.

– 2002-től jelentős kampányt folytat azon cél érdekében, hogy a fizikai és jogi személyek éljenek törvény adta lehetőségükkel, s adójuk 2%-át ajánlják fel a civil szféra javára (az elmúlt 4 év tapasztalatait a *2% Dél-Szlovákiában* című kötetben adta ki²⁷).

– Kezdeményezésének köszönhetően jött létre a Dél-szlovákiai Civil Információs Hálózat, mely Dél-Szlovákia különböző régióiban működő információs és szolgáltató nonprofit szervezetek partnersége, s célja a szlovákiai magyar civil társadalom működési feltételeinek javítása, hatékonyságának növelése.

A dél-szlovákiai regionális fejlesztés elősegítésében a nonprofit intézményi szférából kiemelkedik továbbá a Fórum Kisebbségkutató Intézet (FKI), amely felvállalta – többek közt – a magyar kisebbség által lakott terület régiófejlesztési folyamatainak települési és regionális szintű kutatását, a társadalom- és területfejlesztési lehetőségek vizsgálatát.

A dél-szlovákiai területfejlesztésben tevékeny nonprofit szervezetek közt említést érdemel még a Közép-európai Alapítvány, amely számos regionális fejlődést elősegítő aktivitása közt kiemelendő a *Befektetési kataszter* című projektje. Ezen projekt keretén belül 2003-ban a Közép-európai Alapítvány Dél-Szlovákia 22 városának önkormányzatával együttműködve a nemzetközi pénz- és tőkepiac szereplőinek, az ingatlanfejlesztőknek és a szakmai befektetőknek egy befektetési útmutatót állított össze azzal a céllal, hogy a dél-szlovákiai városok versenyelőnyre lépjenek be az EU-ba.²⁸ A *Befektetési kataszter* alapötletét – a regionális fejlesztés környezetének települési szintű bemutatását – később tovább csiszolták a Csallóköz–Mátyusföldi Regionális Társulás és a Szövetség a Közös Célokért szervezetek, amelyek az uniós csatlakozást követően *Régiófejlesztés forrásai* címmel ingyenes internetes adatbázist hoztak létre a dél-szlovákiai magyarlakta településekre vonatkozólag.²⁹

A szlovákiai magyar tér regionális fejlesztésének szereplői kapcsán szólnunk kell még a magyarországi Új Kézfogás Közalapítvánnyal szerződéses kapcsolatban álló vállalkozásfejlesztési központokról is, mely intézményi hálózat tagjai az Új Kézfogás Közalapítvány programjait képviselik megbízásos alapon.³⁰ E programok célja a szlovákiai magyar közösség gazdasági helyzetének javítása, a kisebbségi társadalmat érintő gondok megoldásának előmozdítása, valamint a határ menti magyarlakta régiók és Magyarország közötti gazdasági együttműködés elősegítése. Az Új Kézfogás Közalapítvány nevéhez fűződő projektek közt kiemelendő egy innovatív kutatásfejlesztési projekt, amely 2003–2004 között valósult meg, s célja a dél-szlovákiai fejlesztési erőforrások feltárása és a lehetséges stratégiai kitörési pontok meghatáro-

zása volt. A projekt első szakaszában fiatal szlovákiai magyar területfejlesztési szakemberek szakmai továbbképzésen vettek részt a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjában (MTA RKK), majd az MTA RKK munkatársaival közösen kutatták Szlovákia s azon belül Dél-Szlovákia térszerkezetében rejlő fejlődési irányvonalakat, fejlesztési lehetőségeket. A kutatások eredményeképpen feltárt hatalmas ismeretanyag – mely alapul szolgálhat települések és kistérségek stratégiai területfejlesztési programjainak elkészítéséhez – a *Dél-Szlovákia* címmel megjelent kiadványban vált hozzáférhetővé a nagyközönség és a területfejlesztésben érintett szakemberek számára (a kötet az MTA RKK és a Dialóg Campus könyvkiadó gondozásában jelent meg 2004 őszén).

A dél-szlovákiai tér fejlesztését támogató nonprofit intézmények kezdeményezései közt végezetül említést érdemelnek még a magyarországi Hidvégi Mikó Intézet (a továbbiakban: HMI) által indított képzési, tanácsadói, adatbázis- és hálózatépítési szolgáltatások, amelyek célja a magyar kisebbség regionális fejlődését szakértői tanácsadással, kutatói, publikációs és adatbázis-építő tevékenységgel, szakemberképzéssel, hálózatépítéssel és szakmai fórumok kialakításával segíteni. A HMI tevékenységének eredményeképpen az uniós, ill. nem uniós pályázatokon eredményesebb lehet a kisebbségi magyar részvétel, több nyertes uniós, ill. nem uniós projekt kerülhet a magyarok lakta régiókba, s mindezen tevékenységnek köszönhetően felgyorsulhat a magyarok lakta régiók gazdasági-társadalmi fejlődése, ami végeredményképpen hozzájárul a magyar kisebbség asszimilációjának fékezéséhez és a szülőföldön maradáshoz. A nevezett intézmény kezdeményezésére 2006 tavaszán megkezdődött a www.eupalyazat.sk honlap működése a szlovákiai magyar kisebbség számára, amely uniós és nem uniós forrásokról nyújt aktuális pályázati áttekintést.

Végezetül – a dél-szlovákiai önkormányzatokat és nonprofit szerveződésekét követően – a régió felemelkedésének harmadik legfontosabb szereplőit, a vállalkozásokat tekintjük át. Az uniós csatlakozást követően a vállalati szereplők száma a magyarok lakta régiókban is megsokszorozódott. E folyamatban megfigyelhető a vállalkozások nagyarányú koncentrációja a szlovák–magyar határvidék nyugati területeire, mindenekelőtt Dunaszerdahely vonzáskörzetébe. A kelet–nyugati megosztottságot példázza, hogy míg a régió nyugati járásaiban az egy vállalkozásra jutó aktív életkorú lakosok száma 70 fő körül mozog, addig a keleti régiókban ez a mutató meghaladja a 100 főt (ami az országos átlag közel kétszerese). A kis- és középvállalkozások (KKV) többsége családi vállalkozás (Morvay 2004).

A dél-szlovákiai vállalkozások számának alakulásával kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy az uniós csatlakozás és a kedvezőbb adórendszer következtében 2004 májusától 2005 májusáig mintegy 1000 magyarországi vállalkozás telepedett le vagy nyitott fiókot Szlovákia déli városaiban (ezen szám azonban csak durva becslés, pontos kimutatás nem létezik). A magyarországi vállalkozások döntően Pozsonyban, Kassán, Komáromban, Dunaszerdahelyen és Párkányban telepedtek le, s főleg a kereskedelemben tevékenykednek.³¹ Mivel külföldi állampolgár természetes személyként nem vállalkozhat Szlovákiában, ezért általában kft.-kről van szó, amelyeknek magyar állampolgár az ügyvezető igazgatója vagy tulajdonosa. A vállalkozások Szlovákiába való áttelepülésénél fontos tényező a magyarországinál kedvezőbb adórendszer mellett a nyelvi akadályok hiánya is. A magyarországi gyökerű szlovákiai vállalkozások többsége olyan specifikus árut kínál, amelyből Szlovákiá-

ban nincs nagy választék, vagy hiány van – ilyenek a fémbútorok, a mezőgazdasági táp- és permetszerek, az ajándéktárgyak. A szolgáltatások terén leginkább a tanácsadás, bizonyos műszaki cikkek kölcsönzése és javítása a jellemző.

A szlovákiai magyar vállalkozói szféra tőkefelhalmozása gyenge. A szlovákiai magyar vállalkozói szféra jelentős része versenyhátrányban van a többi szlovákiai vállalkozóval szemben, ami elsősorban két síkon mutatkozik meg:

1. Az átlagos szlovákiai magyar vállalkozó kevésbé informált, mint az ország más vidékein élő többi sorstársa³², s ennek három alapvető oka van:

– Szlovákiában a KKV-k támogatására hivatott intézmények és intézményrendszerek többségét az 1998 előtti magyarelles kormányzati időszakban alakították ki, amikor is a dél-szlovákiai magyaroknak nemigen volt bizalma a fenti intézményekkel szemben, illetve ezen intézményekben nem szívesen látták őket.³³ Ennek következményeként a szlovákiai magyar vállalkozók egy része információhátrányba került szlovák versenytársaival szemben már a pályázási alapismereteket illetően.

– A KKV-k informálása jelentős mértékben az interneten keresztül történik, aminek az elérhetősége az infrastrukturálisan elmaradott déli régió számos településén nem biztosított, illetve sok kisvállalkozó számára az internetelérhetőséget az internetkapcsolat magas anyagi költségei nem teszik lehetővé.

– A sikeres vállalkozás alapfeltétele a magas képzettség és a gazdasági-környezeti alapfeltételek ismerete, amelyek elsajátításához a legmegfelelőbb formát az oktatási-képzési intézmények nyújtják. A szlovákiai magyarok képzettségi szintjéből indulva feltételezhető, hogy a szlovákiai magyar KKV-k többségénél a gazdaságkörnyezeti ismeretek, a számítástechnikai, a pályázatírási és szlovák, ill. idegennyelvi képességek elmaradnak az országos átlagtól – s mindezen indokok halmozottan gátolják őket versenyképességük növelésében.

2. A szlovákiai magyar KKV-k a szlovák versenytársaikkal szemben az érték-képzési lánc alacsonyabb szintjén helyezkednek el – többségük manuális munkán alapuló vállalkozás, nullszaldó körüli eredménnyel, amely nem tesz lehetővé a folyamatos fejlesztést. Ez a hátrány a 1990-es évek privatizációjakor keletkezett, amelyből a szlovákiai magyar vállalkozói réteg kimaradt az akkori politikai viszonyok miatt, tehát nulla szintről kellett indulnia (Reiter–Semsey–Tóth 2004).

A fent tárgyalt versenyhátrány orvoslását elősegítendő az uniós csatlakozást megelőzően, illetve a csatlakozást követően több kezdeményezés is született, a szlovákiai magyar vállalkozói szféra fejlesztését célozva. Az egyik legjelentősebb ilyen kezdeményezés a szlovákiai magyar KKV-k által közösen megalapított Szlovákiai Magyar Vállalkozásfejlesztési Társulás. A 2001-ben létrejött csoportosulás, melynek kialakításában aktív szerepet vállalt 7 szlovákiai vállalkozásfejlesztési szervezet is, a kis- és középvállalkozók érdekvédelmi szövetségeként működik, elősegíti a magyar–magyar gazdasági kapcsolatok erősítését, valamint segítséget nyújt uniós pályázatok kidolgozásához. A szlovákiai magyar vállalkozói szféra egyik legjelentősebb fórumának a Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Szlovákiai Magyar Értelmiségi Fórum által rendszeresen megrendezésre kerülő Szlovákiai Magyar Értelmiségi Találkozó gazdasági szekciója számít.

A szlovákiai magyar KKV-k versenyképessége kapcsán azonban meg kell említeni, hogy a tárgyalt hátrányokat a jövőben kompenzálhatná a magyar vállalkozások szélesebb információs, know-how és piaci tere (Szlovákia és Magyarország). Ezeket

az előnyöket eddig azonban még nem sikerült szervezeten és erőteljesen kihasználni, azonban az uniós csatlakozás óta eltelt időszak eredményei biztatóak, az elmúlt két év aktivitásai (workshopok, nagyvásárok, kiállítások, konferenciák) arra engednek következtetni, hogy a szlovákiai magyar KKV-k felismerték a multikulturális ismeretekből származó előnyeik kiaknázásának lehetőségét.

Magyarlakta régiók fejlesztése az uniós tagság tükrében

Dél-Szlovákia magyarlakta régiói az uniós regionális fejlesztéseket illetően 2006 nyaráig viszonylag kedvező pozícióban voltak, ami elsősorban annak köszönhető, hogy az MKP tagja volt a kormánykoalíciónak.³⁴ Azt azonban tudni kell, hogy az egyes régiók gazdasági és társadalmi fejlődése nem csak az MKP-s miniszteri tárcáktól függ, hanem a kerületi önkormányzatok pártjellegétől³⁵, valamint számos egyéb politikai, gazdasági, társadalmi és történeti előfeltétele van egy-egy régió növekedési pályájának.

Mindent összevetve elmondható, hogy a déli régiók uniós forrásokból történő fejlesztése a kommunális és egyéb befektetési lehetőségek tekintetében nem maradt el az ország többi részétől – a közművesítés és kisebb létesítmények (sport, kulturális, oktatási stb.) kialakítása tekintetében délen is olyanok voltak a lehetőségek, mint más régióban.³⁶ Egy fejlesztési terület dél-szlovákiai mellőzöttségét azonban ki kell emelni. Ez a terület a közlekedési infrastruktúra (autópálya, gyorsforgalmi út, vasút), melynek a mennyiségi és minőségi mutatóit illetően kevés változás állt be a magyarlakta dél-szlovákiai régiókban az 1998–2006 közti időszakban (számottevő dél-szlovákiai közlekedési infrastruktúrafejlesztésnek mindössze a Párkány és Esztergom közti Mária Valéria híd számítt), s amelyek rossz állapota, illetve hiánya rendkívül fékezően hat a déli területek fejlődésére. Ezen a téren előre láthatólag az elkövetkező évek során sem várható lényeges javulás, amire „biztosítékot” a 2006 nyarán megalakult nacionalista értékrendet követő szlovák kormány jelent. Sőt, viszatérhet a magyar kisebbség által lakott déli régiók diszkriminálása is, amire a Transparency International 2006 tavaszán készített jelentése (*Štruktúrálné... 2005*) is felhívja a figyelmére. A tárgyalt jelentés megállapítja, hogy az uniós források szétosztásánál fennáll a regionális diszkrimináció, illetve a korrupció lehetősége, mindenekeelőtt a projektek értékelésének és a nyertes projektek kiválasztásának fázisában. Ezen megállapítás alapján a nacionalista magatartást tanúsító Fico-kormány alatt valós veszély fenyegeti a dél-szlovákiai magyarság társadalmi-gazdasági fejlődését az elkövetkező 4 évben – ezen helyzet azonban nem új keletű, a magyarlakta régiók versenyképességét gátló akadályok létesítésére számos múltbeli példa szolgál (Ádám 2004).

Az uniós forrásoknak köszönhetően a szlovákiai magyarok által lakott tér vállalkozásai is erőre kaptak, mely részben az SZK Gazdasági Minisztériuma által nyújtott közel két milliárd korona támogatásnak köszönhető, amelyet a dél-szlovákiai kis- és középvállalkozók, valamint az önkormányzatok kaptak. A támogatást zömmel az új technológiák vásárlására; a telephelyek, műhelyek rekonstrukciójára, illetve csarnokok építésére; továbbá az energetikai projektumokra, beruházásokra; a megújuló energiaforrások és technológiák vásárlására, telepítésére; az idegenforgalom fejlesztésére; valamint a vállalatok marketingtevékenységére nyújtották.³⁷

A dél-szlovákiai tér uniós tagságából származó versenyképességi pozícióit illetően kiemelkedő a 2006 júliusában megnyitott 45 turisztikai határátlépési pont a szlovák–magyar határ mentén. Ezen turisztikai határátkelők létrehozása (melyeket az EU, Norvégia, Svájc Andorra, Monaco, San Marino és a Vatikán állampolgárai használhatják) lényegesen javította a határátlépési problémákat a szlovák–magyar határ mentén, amelyre a határátkelőhelyek alacsony száma volt jellemző még 15 évvel a rendszerváltást követően is. Az új határátkelőhelyek az elkövetkező pár évben várhatóan lényeges, az idegenforgalmon alapuló gazdasági növekedéshez járulhatnak hozzá a tárgyalat térségben, elősegítve az ott élők életszínvonalának emelkedését, a határ menti régiók kohézióját. Ugyanakkor ezen határátlépési pontoknak köszönhetően a dél-szlovákiai magyarlakta térségek és a szomszédos magyarországi területek közt lehetőség nyílik szoros társadalmi-gazdasági együttműködésre, a korábban nehezen átjárható határok lebontásával számos település és régió periférikus jellege megszűnhet.

Végezetül – a magyarlakta régióknak az uniós tagság tükrében történő fejlesztései kapcsán – szólnunk kell még egy új fogalomról, tevékenységről, mégpedig a lobbitevékenységről, melynek a szerepe a regionális fejlesztések terén éppúgy megnőtt, mint az élet bármely más területén. A nevezett tevékenység a tárgyalat régióban is lényeges hatással bír a fejlesztési-beruházási döntésekre, ugyanis az uniós források szétosztása esetében – bármennyire sok forrásról is legyen szó – mindig fennáll a „sok eszkimó, kevés foka” helyzet. Az uniós források megszerzése érdekében a magyarlakta dél-szlovákiai tér fejlesztése végett a magyar kisebbség lobbitevékenysége sikeresnek ítéelhető meg az elmúlt időszakban, azonban a 2006 júliusában létrejött szlovák kormány felállását követően – mint ahogy már korábban több utalás is történt rá – biztosra vehető, hogy a magyarlakta települések és régiók fejlesztését szolgáló lobbitevékenység jóval nehezebb lesz a 2006–2010-es időszakban.³⁸

Összefoglalás

Az ország uniós tagsága egy új térstruktúra megjelenését hozta, mely egy új gazdasági- és társadalmi térszerkezet, valamint egy átalakult térségi települési tagoltság jeleit mutatja, ahol az országhatáron túlnyúló régióformáló erők is lényeges szerepkörhöz jutnak. Az uniós csatlakozás Dél-Szlovákia és az ott élők számára egy óriási, talán többet meg nem ismétlődő kihívás, lehetőség, melyet nem lehet nem kihasználni. Azonban nem szabad az EU-taggá válástól a régió automatikus gazdasági és társadalmi felemelkedésére számítani, az EU-tagság csak lehetőségeket nyújt a régiók közötti fejlettségi különbségek mérséklésére, a szerkezetváltásra és a sikeres felzárkózás elősegítésére, a tényleges társadalmi és gazdasági felemelkedés a régiókon múlik, azon, hogy élnek-e vele – ugyanis a decentralizált döntéshozatal eredményeképpen a helyi társadalom akarata, kezdeményezőképesége, áldozatkészsége, lokálpatriotizmusa a térségek átalakulásának kovásza. Természetesen a magyar kisebbség által lakott régiók periférikus jellegének megszüntetéséhez szükséges a kedvező központi kormányzati és regionális önkormányzati politikai környezet is, ugyanis a forráselosztásnál (legyen az uniós vagy nemzeti) és a fejlesztési beruházásoknál a magyarlakta régiók gyakran a szlovák nacionalista politikai dön-

téshozatal áldozataiul esnek (a szlovákok által lakott amúgy is fejlettebb települések és régiók számítanak kiemelten kedvezményezetnek).

Ma a szlovák–magyar határ mentén olyan mértékű területi különbségek fordulnak elő, melyek elfogadhatatlan esélyegyenlőtlenséget teremtenek a társadalom ott élő tagjai számára, s megfelelő beavatkozás hiányában a szegregációs folyamatok felerősödése, a hátrányos helyzetű térségek teljes leszakadása fenyeget. Ezen területi egyenlőtlenségek jórészt a gazdasági tényezők egyenlőtlen földrajzi eloszlásában gyökereznek. Az uniós csatlakozás óta eltelt két év után a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régió alulfejlettségének és elszigeteltségének mutatói még mindig kedvezőtlenebbek az ország többi régiójának hasonló mutatóitól – azonban a tendenciákat meghatározó folyamatok terén lényeges változásról beszélhetünk. A dél-szlovákiai régiók versenyképességében mutatkozó eltéréseket a régiók gazdaságának strukturális szerkezete (az alacsony hozzáadott értéket produkáló gazdasági ágazatok dominálnak), a minőségi közlekedési infrastruktúra és a magasan képzett humán erőforrások hiánya, valamint a szlovák–magyar nemzetiségi viszony korlátozó volta okozza. Ebből kiindulva az elkövetkező években a régiófejlesztési politikának komplex módon kell megközelítenie a problémát, a segítségnek pedig koncentrált formában, strukturálisan és regionálisan célzottan kell megjelennie. A dél-szlovákiai fejlesztési politikának kiemelt figyelmet kell összpontosítania a szomszédos magyarországi régiók sajátosságaira is, ugyanis a lehetséges fejlesztési irányok azonosak a határ két oldalán, s mivel az országhatár az EU négy szabadsága jegyében gazdasági szempontból lényegében jelentőségét veszti mint belső határ, a gazdaság fejlődése az egyik oldalon kihat a másik oldal társadalmi-gazdasági szövetének alakulására is.

A magyarok régiók társadalmi-gazdasági felemelkedésének anyagi hátterét az érintettek saját forrásai, a települési, a kerületi és az állami költségvetés, de döntő többségben az uniós források jelenthetik majd, amelyek lehívására alapfeltétel az érintettek számára hatékony információs és képzési-tanácsadói rendszerek működése az érintett régióban, valamint a 2006 nyarán a szlovák és magyar oldalon egyaránt fellángolt nacionalista hangulat elfojtása, a többségi nemzet és a magyar kisebbség közti kölcsönös bizalom visszaállítása.

A dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek lényeges mérséklése csak hosszú idő alatt valószínűsíthető meg. Az elkövetkező egy évtizedben a dél-szlovákiai területi egyenlőtlenségek számottevő gyengülése nem várható, ugyanis az uniós egységes verseny piacon nyilvánvalóan jobbak az erős gazdaságú régiók esélyei, valamint pozícióikból adódóan feltehetően nagyobb eséllyel juthatnak hozzá az EU-n belül szintén elmaradottnak minősülő nyugat-szlovákiai települések és régiók a 2007–2013-as uniós programozási időszakban szétosztásra kerülő uniós forrásokhoz, mint a közép- és kelet-szlovákiai települések és régiók.

Jegyzetek

1. A korábbi ellenzéknek 85, míg az eddigi kormánypártoknak 65 képviselői helye lett a 150 tagú törvényhozásban.
2. A Robert Fico vezette új szlovák kormánykoalíció a szlovákiai magyarság számára a lehető legkedvezőtlenebb politikai színezettel bír, félő, hogy az MKP nyolc éves kormány-

- zati szerepvállalása során megteremtett kisebbségpolitikai eredményeket a populistá nacionalista kormány semmissé teheti.
3. Korábban a körzeti hivatalokban létezett egy régiófejlesztési osztály, ami az amúgy is csekély forrásokat egyéni érdekek alapján osztotta el.
 4. Az államigazgatási kerületek megszüntetését 2006. július 12-én jelentette be Robert Fico, az új szlovák kormányfő. Ezen hivatalok megszüntetése 2007. január 1-jétől várható.
 5. Az eurorégiók meghatározásánál bonyolító tényező, hogy több szervezet használja az eurorégió megjelölést, holott ténylegesen nem azok. Ennek az az oka, hogy nincs szabályozva, mely szervezetek jogosultak a nevet használni, emiatt baráti társaságok, egyesületek is fölveszik, használják a megnevezést. A 12 eurorégió a szlovák Régiófejlesztési Minisztérium által regisztrált eurorégiós együttműködés.
 6. A kivételt a Kárpátok eurorégió képezi, mely öt állam határ menti régióit öleli fel.
 7. A fenti területeken az alábbi jogi formában működnek a civil szervezetek: polgári társulások (a jogi forma kereteit a 83/1990 Tt. számú törvény határozza meg), alapítványok (a jogi forma kereteit a 34/2002 Tt. számú törvény határozza meg), jótékonyági alapok (a jogi forma kereteit a 147/1997 Tt. számú törvény határozza meg), közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek (a jogi forma kereteit a 35/2002 Tt. számú törvény határozza meg).
 8. Példaként felhozható Dunaszerdahely városa, ahol a 2002. évi önkormányzati választásokon – és az azóta eltelt időszak alatt – az MKP legnagyobb ellenfele a helyi civil szervezetek szövetsége a Városunkért Polgári Társulás.
 9. A Fico-kormány meg kívánja szüntetni a jogi személyek lehetőségét, hogy éves adójuk 2%-át civil szervezeteknek utalják át, a természetes személyek esetében pedig csak akkor nyílna lehetőség az adó két százalékának átutalására, ha az összeg elérné legalább a 250 koronát (ma az alsó határ 20 korona).
 10. Ugyanakkor fontos kiemelni azt a tényt is, hogy a szlovákiai jogi környezet is lényegesen javult az előző évekhez képest, lehetővé tette, hogy a személyi jövedelemadó 2%-át mind a fizikai, mind a jogi személyek felajánlják a civil szervezetek számára (az 595/2003 Tt. számú törvény értelmében), korábban ugyanis csak a fizikai személyek élhettek az adójuk felajánlásával, annak is csak 1%-ával.
 11. Fontos megjegyezni, hogy az uniós csatlakozás utáni utófinanszírozási projektumtámogatás jelentős vitafórumot váltott ki a civil szervezetek körében, ugyanis a források utólagos szétosztása több esetben lehetetlenné tette a civil szervezet működését.
 12. Nomenclature of Territorial Units for Statistics angol megnevezés rövidítése (magyar fordítása: Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája).
 13. Az ECD különféle autótípusok kabrió változataihoz gyárt tetőrendszereket, az Audi TT típuson kívül az Opel Astrára, legújabban pedig a Smart Roadsterre is.
 14. 2005-ben az ország 10 leglátogatottabb idegenforgalmi attrakciója közül 3 magyarul a régióban található. Az első helyen a nagymgyeri termálfürdő végzett 634 584 vendéggel, megelőzve a párkányi (289 300 látogató a 7. helyezést jelentette) és a szenci (220 000 látogató a 10. helyezést jelentette) termálfürdőket.
 15. Pozsony és Kassa város a kedvező munkaerő-piaci adottságaik miatt nem lett besorolva ezen elemzésbe.
 16. Fontos azonban megjegyezni, hogy ezen régiókban számottevő a roma populáció részaránya, amelynek általános jellemvonása a munka elutasítása, illetve az alacsony képzettségi szint.
 17. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a szakképzés is nagyon lassan (vagy egyáltalán nem) reagál(t) a munkaerő-piaci viszonyok változásához, valamint ezen régióban a szakképzésből kikerült munkaerőt felszívó ágazatok nagyon gyengék.

18. Csehország ezen értékével az első helyen áll az EU-ban munkát vállaló szlovák állampolgárok számát illetően, míg Magyarország a harmadik helyen áll (megelőzi őt Nagy-Britannia, ahol hivatalosan 37 ezer szlovák állampolgár dolgozik).
19. <http://www.etrend.sk/67742/ekonomika/europska-unia/do-unie-hlavne-mladi-a-robotnici>.
20. Azonban a szélsőjobb júniusi kormányra jutását követően biztosra vehető ezen útvonal megépítésének elhalasztódása.
21. *Új Szó*, 2005. december 27.
22. Vö. *Szlovákiai magyarság 2003* (www.htmh.hu)
23. Mint bármi egyéb jogi fellépéshez, pl. a jövedelemadó 2%-ának a gyűjtéséhez.
24. Két címről is: www.forumic.sk, www.mek.oszk.hu.
25. A kiadvány elektronikus változata letölthető a www.forumic.sk, ill. a www.mek.oszk.hu honlapról.
26. Elektromos úton kerül terjesztésre, a Word formátumban szerkesztett újság, mely egyrészt a www.forumic.sk honlapról tölthető le, másrészt a Fórum Információs Központtól megrendelhető annak közvetlen kézbesítése egy megadott e-mail címre.
27. A kiadvány elektronikus változata letölthető a www.forumic.sk, ill. a www.mek.oszk.hu honlapról.
28. <http://www.cef.sk>.
29. <http://www.niton.sk/szkc>.
30. Alapvető feladatuk a pályázatok fogadása, előminősítése, elszámolása és ellenőrzése, amiért a sikeres, tehát elfogadott pályázatok után díjazásban részesülnek az éves egyszeri és egységes juttatáson felül. Miután a központ maga is sikerérvet, vállalkozásként tevékenykedik, magának is évente pályáznia kell, hogy elláthassa ezt a tevékenységet (a siker mércéje az elfogadott pályázatok száma).
31. <http://www.ujso.com/clanok.asp?vyd=20050721&cl=132544>.
32. Pomothy László (az SZK Gazdasági Minisztériumának volt államtitkára az MKP színeiben) nyilatkozata a *Szabad Újságnak* 2006 júniusában (<http://www.hhrf.org/szabaduj-sag/modules.php?name=News&file=article&sid=397>).
33. Pomothy László (az SZK Gazdasági Minisztériumának volt államtitkára az MKP színeiben) nyilatkozata a *Szabad Újságnak* 2006 júniusában (<http://www.hhrf.org/szabaduj-sag/modules.php?name=News&file=article&sid=397>).
34. „Dél-Szlovákia soha nem látott támogatáshoz jutott, természetesen a törvények és jogi előírások szigorú betartása mellett. Dél-Szlovákiában jóformán nem létezik település, ahová valamilyen támogatást ne adtunk volna.” Csáky Pál, az SZK Kormányának alelnöke az MKP színeiben, nyilatkozta a *Szabad Újságnak* 2006 májusában (<http://www.hhrf.org/szabaduj-sag/modules.php?name=News&file=article&sid=346>).
35. A decentralizáció eredményeképpen a kerületi önkormányzatok jogkörei lényegesen befolyásolják a lokális fejlődést, ezért nagyon fontos, hogy a regionális szinteken is kellő támogatást kapjanak dél-szlovákiai fejlesztések. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az MKP 2001–2005 között „öngölt” rúgott a Nyitrai kerületben, ugyanis a 2001–2005 közti időszakban számtalan jogos bírálat érte a pártot a szlovák pártok részéről, hogy az MKP az akkori erőfölényét kihasználva arrogáns forrásosztó politikát folytatott.
36. Podstránsky Vladimil (az SZK Pénzügyminisztériumának volt államtitkára az MKP színeiben) nyilatkozata a *Szabad Újságnak* 2006 júliusában (<http://www.hhrf.org/szabaduj-sag/modules.php?name=News&file=article&sid=439>).
37. Pomothy László (az SZK Gazdasági Minisztériumának volt államtitkára az MKP színeiben) nyilatkozata a *Szabad Újságnak* 2006 júniusában (<http://www.hhrf.org/szabaduj-sag/modules.php?name=News&file=article&sid=397>).
38. A nacionalista Szlovák Nemzeti Párt kormányra jutása mellett, még meg kell említeni, hogy az MKP pozíciói a regionális önkormányzati posztokon is gyengültek, miután 2005

telén az önkormányzati választásokon gyengébben szerepelt, mint négy évvel korábban, valamint a 2006 decemberében sorra kerülő települési önkormányzati választásokon is megtörténhet az MKP pozícióinak meggyengülése.

Felhasznált irodalom

- Ádám János 2004. A határon túli magyarok részvétele a szlovákiai gazdasági átalakulásban. In Réti Tamás (szerk.): *Átalakuló régiók – Dél-Szlovákia és a magyarok által lakott régiók gazdasági helyzete*. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 9–22. p.
- Ádám János 2005. A dél-szlovákiai régió fejlődése a helyi kezdeményezések és a határon átnyúló együttműködések tükrében. In Réti Tamás (szerk.): *Közeledő régiók a Kárpát-medencében*. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 21–59. p.
- A szlovák–magyar határmenti települések fejlesztésének lehetőségei a csatlakozás után* 2004. Budapest, Városfejlesztés Rt.
- Baranyi Béla–Balcsók István 2004. Határ menti együttműködés és foglalkoztatás – kelet-magyarországi helyzetkép. *Műhelytanulmányok*, 20. sz. 1–29. p.
- Drgoňa, Vladimír 2003. Cezhraničná spolupráca: nový fenomén v regionálnej politike (na príklade pohraničných území SR). In Svatoňová, Hana (red.): *Geografické aspekty stredo-eurovopského priestoru*. Brno, Masarykova univerzita, 10–15. p.
- Enyedi, György 2004. Regionális folyamatok a posztszocialista Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 9. sz. 935. p.
- Estélyi Krisztina–Keszegh Béla–Kovács Péter–Mikóczy Ilona 2006. Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 8. évf. 1. sz. 25–48. p.
- Hardi Tamás–Mezei István 2003. A szlovák közigazgatás és területfejlesztés asszimetriái. *Tér és Társadalom*, 4. sz. 126–154. p.
- Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy* 2001. Bratislava, Úrad vlády SR.
- Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001–2002*. Bratislava, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky.
- Korec, Pavol 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989–2004*. Bratislava, Geografika.
- Kulcsár Mária–Nagy Myrtil–Szarka Krisztina 2002. *Nonprofit 1x1*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Információs Központ–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Lelkes Gábor 2004a. Szlovákia makrorégiói. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 83–198. p.
- Lelkes Gábor 2004b. Vybrané demografické ukazovatele národnostných menšín Slovenska. In Dohányos, Róbert – Lelkes, Gábor – Tóth, Károly (eds.): *Národnostné menšiny na Slovensku 2003*. Šamorín – Dunajská Streda, Fórum inštitút pre výskum menšín – Vydavateľstvo Lilium Aurum, 15–59. p.
- Morvay Károly 2004. A külföldi tőkebefektetések és ipari parkok Dél-Szlovákiában. In Réti Tamás (szerk.): *Átalakuló régiók – Dél-Szlovákia és a magyarok által lakott régiók gazdasági helyzete*. Budapest, EÖKIK, 23–40. p.
- Nagy Myrtil 2006. *2% Dél-Szlovákiában*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Információs Központ–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Národný rozvojový plán* 2003. Bratislava, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky.

- Národný strategický plán rozvoja vidieka SR na roky 2007–2013* 2006. Bratislava, Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky.
- Národný strategický referenčný rámec Slovenskej republiky 2007–2013* 2006. Bratislava, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky.
- Reiter Flóra–Semsey Iлона–Tóth Attila 2004. Kelet-Szlovákia régjő gazdasági átalakulása. In Réti Tamás (szerk.): *Átalakuló régiók – Dél-Szlovákia és a magyarok által lakott régiók gazdasági helyzete*. Budapest, EÖKIK, 41–59. p.
- Slovensko 2005 – Súhrnná správa o stave spoločnosti* 2006. Bratislava, IVO.
- Štruktúrálné fondy EÚ na Slovensku a možnosti ich transparentnejšieho využívania* 2005. Bratislava, Transparency International Slovensko.
- Turnock, David 2002. Crossborder cooperation: a major element in regional policy in East Central Europe. *Scottish Geographical Journal*, No.1. 19–40. p.
- Tóth Károly 2005. A magyar intézményrendszer fejlődése. In Fazekas József–Hunčik Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004)*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Viszt Erzsébet–Adler Judit 2001. Bérek és munkaerőköltségek Magyarországon az EU-integráció tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 48. évf. 3. sz. 244–260. p.
- www.statistics.sk
- www.upsvar.sk

GÁBOR LELKES

REGIONAL DISPARITIES IN SOUTHERN SLOVAKIA IN RELATION TO THE EU MEMBERSHIP

The study deals with the development of the large scale regional disparities in Slovakia in relation to the country's EU membership, focusing on Southern Slovakia, populated by the Hungarian minority. Before 2004 for almost 8 decades this region had been handled as peripheral by the successive governments of Czechoslovakia and Slovakia.

With the EU membership of the country, a new area-structure appeared, which shows the signs of a new economic and social area-structure and also a transformed regional settlement distribution. Slovakia's entry to the European Union is a huge, perhaps one in a lifetime challenge and opportunity for the inhabitants of Southern Slovakia, which must be capitalized. However, we cannot expect, that the EU membership automatically means economic and social rise for the region. The EU membership provides only an opportunity to reduce the differences in the level of development of certain regions, an opportunity for a change of structure and an opportunity to catch up. The actual economic and social rise itself depends on the regions themselves, whether they live with the opportunity or not. Naturally if we want to end Southern Slovakia's peripheral character, we need a favourable central governmental and regional governmental political atmosphere (the period between 2002 and 2006 is the best example for such central governmental level), since during the division of resources (EU or national) and developmental investments, the regions inhabited by Hungarians often fall victim to the Slovak nationalistic political decisions (regions and townships inhabited by Slovaks, which are already more developed, are the major beneficiaries).

Two years after Slovakia became a member of the EU, the indexes of underdevelopment and isolation in Southern Slovakia are still more unfavourable, then the similar indexes in other regions – however, there is a significant change in the processes influencing the tendencies. The regional discrepancies in Southern Slovakia are caused by the structure of the regions' economy

(sectors producing little added value are dominant), by the lack of good quality traffic infrastructure and highly educated human resources, and by the restrictive character of the Slovak-Hungarian relations. Therefore the policy of regional development has to approach the problem in its complexity in the following years, and the support must come in a concentrated form, and it must be structurally and regionally targeted. The financial background of the economical-social rise of the regions inhabited by Hungarians may be based on their own resources, on the budget of the townships, the regions and of the country, but most significantly on the resources of the EU. Drawing from these, however requires active systems of information and training/consulting for those involved in the regions. It is also necessary to tame the nationalistic feelings, which flared up on the Slovak and Hungarian side in the summer of 2006 and to restore the mutual trust between the majority nation and the Hungarian minority.